

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

GREGOR STRITAR

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**PRILAGODITEV NAČINA ŠTUDIJA ŠTUDENTOM
INVALIDOM NA EKONOMSKI FAKULTETI**

Ljubljana, december 2004

GREGOR STRITAR

IZJAVA

Študent Gregor Stritar izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom doc. dr. Nade Zupan in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 15. december 2004

Podpis: Gregor Stritar

KAZALO

1. UVOD	1
2. INVALIDI	2
2.1. STATUS ŠTUDENTA S POSEBNIMI POTREBAMI	3
2.2. ŠTUDENTI Z MOTNJAMI V TELESNEM RAZVOJU	5
3. PROBLEMATIKA IN POMOČ ŠTUDENTOM Z MOTNJAMI V TELESNEM RAZVOJU	6
3.1. PROBLEMATIKA IN POMOČ ŠTUDENTOM S SLUŠNIMI IN GOVORNIMI MOTNJAMI	7
3.2. PROBLEMATIKA IN POMOČ SLEPIM IN SLABOVIDNIM ŠTUDENTOM ..	9
3.3. PROBLEMATIKA IN POMOČ ŠTUDENTOM Z DRUGIMI TELESNIMI MOTNJAMI	12
3.4. PROBLEMATIKA IN POMOČ ŠTUDENTOM Z VEČ VRST MOTNJAMI...	13
3.5. PROBLEMATIKA ŠTUDENTOV INVALIDOV NA EKONOMSKI FAKULTETI	14
3.6. PROJEKT »PRIJAZNA UNIVERZA«	16
3.7. MULTIMEDIJSKI PROJEKTI	17
3.8. ZAPOSLOVANJE INVALIDOV	21
4. PREDLOG VZPOSTAVITVE SISTEMA POMOČI ŠTUDENTOM INVALIDOM NA EKONOMSKI FAKULTETI	26
4.1. VZPOSTAVITEV DEJAVNOSTI POMOČI V CERŠ-U:	26
4.2. VZPOSTAVITEV MULTIMEDIJSKEGA PORTALA ZA LAŽJE SPREMLJANJE PEDAGOŠKEGA PROCESA	32
4.3. ODPRAVA FIZIČNIH OVIR	34
5. FINANCIRANJE PROJEKTA	35
5.1. FINANCIRANJE PREMOSTITVENIH OBJEKTOV	36
5.2. FINANCIRANJE MULTIMEDIJSKO PODPRTIH PREDAVANJ	36
5.3. FINANCIRANJE DEJAVNOSTI POMOČI ŠTUDENTOM INVALIDOM.....	37
5.4. FINANCIRANJE CELOTNEGA PROJEKTA S POMOČJO EVROPSKIH SKLADOV IN DRŽAVNEGA PRORAČUNA	37
5.5. TERMINSKI PLAN	38
6. SKLEP	39
7. LITERATURA	41
8. VIRI	42

1. UVOD

Invalidi že od nekdaj skušajo doseči enakovreden status v družbi. Kljub svoji telesni motnji bi radi imeli enake možnost doseči čim višje zastavljene cilje. Današnja družba zahteva za samostojnost tudi neko finančno neodvisnost, ki jo je mogoče pridobiti s primerno zaposlitvijo. Zaposlitev ni pomembna le kot vir za pridobivanje sredstev za življenje, pač pa tudi zaradi socialne in psihološke vrednosti. Primerno zaposlitev pa je moč dobiti le z dovolj visoko izobrazbeno ravno, do katere posameznik pride skozi celotni izobraževalni proces. Prav tako je možnost doseči željeno izobrazbo človekova pravica, pravica vsakogar, tudi invalida. Kljub temu, da so se razmere na področju izobraževanja za invalide v primerjavi s preteklostjo, ko je bil študij za invalida pravi »boj posameznika«, močno izboljšale, se le-ta populacija še vedno srečuje z določenimi ovirami (Prijazna univerza, 2004). Zato je žalostna ugotovitev, da se večina mladih invalidnih oseb ne odloča za študij na podlagi lastnih želja in sposobnosti, pač pa na osnovi dostopnosti posamezne fakultete. Po besedah predsednika Društva študentov invalidov Slovenije (DŠIS) naj bi bili študenti invalidi na Ekonomski fakulteti v najtežjem položaju v primerjavi z ostalimi fakultetami (Žižek, 2004, str. 6). Z željo takšne izjave preveriti ter podati predlog izboljšanja položaja invalidov na Ekonomski fakulteti, sem se lotil izdelave tega diplomskega dela.

Ekonomska fakulteta se je z namenom spremeniti zgoraj navedena mnenja v evropskem letu invalidov 2003 (ELI) priključila projektu »Prijazne univerze«, ki ga je predstavilo DŠIS. Ta projekt vključuje popolno prilagoditev vseh fakultet za gibalno ovirane, slepe in slabovidne, gluhe ter naglušne študente.

Kljub temu pa samo fizična prilagoditev še ne pomeni enakih možnosti študija, saj zaradi posebnosti posameznega invalida zahteva prilagojen način predavanj, seminarjev, vaj in opravljanja izpitov. V ta namen v svoji diplomski nalogi podajam predlog vzpostavitve celotnega sistema pomoči za študente invalide.

Namen diplomskega dela je proučiti problematiko invalidov, ugotoviti, kako se reševanja te problematike lotevajo različne institucije, na kakšen način svoje rešitve financirajo ter na podlagi ugotovljenega podati predlog za Ekonomsko fakulteto, Univerze v Ljubljani.

Cilj diplomskega dela je podati predlog prilagoditve načina izobraževalnega procesa študentom invalidom na Ekonomski fakulteti, ki bi pripomogel k višji stopnji izobraženosti invalidov. Z izdelanim predlogom skušam vplivati na slovenske izobraževalne institucije z novo prakso pri študiju te marginalne skupine.

S problematiko invalidov sem se skušal seznaniti na podlagi diplomskih in drugih avtorskih del, predloge za reševanje problematike pa sem črpal na podlagi zakonov

in pravilnikov ter dobrih obstoječih praks. Preko različnih medijev sem se skušal seznaniti tudi z napredkom multimedijske podpore predavanjem. Da bi boljše razumel obravnavano problematiko, pa sem sklical tudi sestanka v februarju in juniju. Cilj prvega sestanka je bil seznanitev s problematiko invalidov na Ekonomski fakulteti. Sestanka so se udeležili predstavniki študentov invalidov na Ekonomski fakulteti in predstavniki fakultete. Cilj drugega sestanka pa je bil seznanitev javnosti s planiranimi aktivnostmi za reševanje problematike invalidov na Ekonomski fakulteti ter dobiti predloge udeležencev, ki bi bili v pomoč pri realizaciji projekta. Drugega sestanka so se udeležili predstavniki Ekonomske fakultete, študentov invalidov, DŠIS, Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstva za informacijsko družbo, Fakultete za računalništvo, elektrotehniko in informatiko (FERI) Univerze v Mariboru, Laboratorija za telekomunikacije (LTFE) na Fakulteti za elektrotehniko Univerze v Ljubljani ter Univerze v Ljubljani (Posvet »Prijaznejši študij za študente s posebnimi potrebami«, 2004).

V prvem poglavju ugotavljam, kdo so invalidi, kakšna je njihova zakonska podlaga ter predstavljam teoretično osnovo pojmovanja termin invalid, različne vrste invalidnosti ter način pridobitve statusa invalida. Različne vrste invalidnosti ni mogoče enačiti, saj se razlikujejo ne samo po vrstah invalidnosti, pač pa tudi po stopnji invalidnosti.

Drugo poglavje je namenjeno seznanjanju s problematiko invalidov, ki pa se razlikuje glede na vrsto invalidnosti. Prav tako v tem poglavju predstavljam obstoječe načine reševanja problematike, seznanjanje s problematiko invalidov na Ekonomski fakulteti, reševanje te problematike v okviru projekta »Prijazna univerza«, reševanje problematike s pomočjo multimedijske podpore predavanjem ter predstavitev problematike zaposlovanja invalidov in zakonsko podlago.

Predlog vzpostavitve celotnega sistema pomoči podajam v tretjem poglavju, kjer se osredotočim na vzpostavitev dejavnosti pomoči študentom invalidom v okviru Centra za svetovanje in razvoj študentom (CERŠ) na Ekonomski fakulteti. V predlogu so opisani manjši moduli, kot so sistem tutorstva, študijskega in poklicnega svetovanja, zaposlitvene mreže, SOS telefona, mreže inštrukcij in prilagojene spletne strani, ki bi bile študentom invalidom v pomoč pri pridobivanju študijskega znanja. V istem poglavju pa je podan tudi predlog vzpostavitve multimedijsko podprtih predavanj in način odprave fizičnih ovir na fakulteti.

Zadnje poglavje je namenjeno predstavitvi različnih načinov financiranja ter predstavitvi terminskega plana za reševanje problematike študentov invalidov na Ekonomski fakulteti.

2. INVALIDI

Invalidi se na zunaj ločijo od ostalih ljudi na podlagi specifične fiziološke nefunkcionalnosti, ki je lahko telesna ali duševna in je posledica bolezni, poškodbe ali dedne patologije (Pumpernik, 1997, str. 42). Po definiciji Americans with Disabilities Act je invalid oseba s fizično ali psihično motnjo, ki znatno omeji eno ali več glavnih življenjskih dejavnosti (Denbo, 2003, str. 149-151). Pod glavne življenjske dejavnosti akt navaja sposobnost skrbeti zase, opravljati ročna dela, hoditi, videti, slišati, govoriti, dihati, se učiti in delati. Beseda invalid je latinskega izvora in pomeni biti močan, krepak, imeti vpliv, veljavo, predvsem pa se dobro počutiti oz. biti zdrav. Prav nasprotni pomen pa ima predpona v latinščini, ki pa pomeni biti slaboten, bolehen, neodporen. Pri otrocih se do 18. leta starosti uporablja termin otroci in mladostniki s posebnimi potrebami, po 18. letu pa termin invalid (Buzan, 2004, str. 6).

Beseda hendikep izvira iz časa krimske vojne, ko so poškodovani vojaki beračili na ulicah. V roki (hand) so držali klobuk (cap), v katerega so jim dajali ljudje miloščino (Nedeljkovič, 2003, str. 25). V svojem diplomskem delu bom uporabljal besedo invalid in besedno zvezo študenti z motnjami v telesnem razvoju, kot ga navaja Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

2.1. STATUS ŠTUDENTA S POSEBNIMI POTREBAMI

Študenti s posebnimi potrebami so poleg invalidov tudi študenti s statusom vrhunškega športnika, študenti – umetniki, študentke – matere in študenti, ki so dalj časa odsotni zaradi bolezni, poškodb ali rehabilitacije. Status študenta s posebnimi potrebami se dodeli kandidatom na osnovi prošnje in pisne dokumentacije, ki izkazujejo (Pravilnik o razpisu za vpis in izvedbi vpisa v visokem šolstvu, 2004).

- razvrstitev v skladu s Pravilnikom o razvrščanju in razvidu otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju,
- invalidnost v skladu z Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju,
- kronično bolezen ali posledice akutne bolezni, ki v času prijavnosprejemnega postopka še trajajo,
- daljšo nezmožnost za študij na podlagi bolezni, poškodbe ali rehabilitacije,
- materinstvo,
- status športnika ali vrhunškega športnika v skladu z Zakonom o športu,
- status umetnika na podlagi mnenja Ministrstva za kulturo za umetniško udejstvovanje višjega pomena,
- izjemen uspeh na državnih tekmovanjih iz znanja ali srečanjih mladih raziskovalcev,
- udeležbo na olimpiadi znanja,
- izjemno težke socialne razmere.

Dijaki s posebnimi potrebami se lahko vpišejo v študijske programe, če izpolnjujejo splošne razpisne pogoje, navedene v vsakoletnem razpisu za vpis v posamezne višje šole, visokošolske zavode in fakultete. Izbirni postopek je za njih drugačen, saj se leti lahko vpišejo ne glede na število doseženih točk, če za vpis izpolnjujejo splošne pogoje (Davidovič–Primožič et. al., 2001, str. 59-62).

V svojem diplomskem delu se osredotočam zgolj na skupino študentov z motnjami v telesnem razvoju, saj je njihov status lažje definiran, zato v nadaljevanju dela ostalih skupin študentov s posebnimi potrebami ne omenjam. Prav tako pa lahko rešitve, podane v nadaljevanju, apliciram tudi na ostale marginalne skupine.

Študent z motnjami v telesnem razvoju pridobi status študenta invalida na podlagi zdravstvenega spričevala in druge zdravstvene dokumentacije, ki potrjuje invalidnost študenta ter oddane vloge na Komisijo za študijske zadeve dodiplomskega študija Ekonomske fakultete (Dodelitev statusa kandidata s posebnimi potrebami za vpis v prvi letnik visokošolskega študija, 2004, str. 1-2).

- **Zakonska podlaga statusa invalida**

Invalidi so kategorizirani v eno izmed štirih skupin (Letno poročilo Zavoda RS za zaposlovanje 2003, 2004):

- delovni invalidi,
- kategorizirani mladostniki oziroma otroci s posebnimi potrebami,
- vojni invalidi in
- invalidne osebe po Zakonu o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb.

Status invalida je tem osebam priznan s pravnomočno odločbo pristojnega organa po enem izmed naslednjih zakonov (Letno poročilo Zavoda RS za zaposlovanje 2003, 2004):

- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 20/2004, 54/2004 (56/2004, 62/2004, 63/2004 - popr.)),
- Zakon o usmerjanju otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 54/2000),
- Zakon o vojnih invalidih (Uradni list RS, št. 63/1995, 62/1996 Skl.US, 2/1997 Odl.US: U-I-86/96, 19/1997 (21/1997 – popr.), 75/1997, 19/2000 Skl.US: U-I-140/96) ter
- Zakon o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb (Uradni list RS, št. 42/2002).

2.2. ŠTUDENTI Z MOTNJAMI V TELESNEM RAZVOJU

Ekonomska fakulteta razvršča študente z motnjami v telesnem in duševnem razvoju na podlagi Pravilnika o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (ZUOPP), 2000). Pravilnik je bil objavljen že leta 1977, veljavnost pa mu je bila podaljšana leta 2000 po zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP) (Uradni list RS, št. 54-2496/2000). Ta pravilnik razvršča študente z motnjami v telesnem razvoju na študente s slušnimi in govornimi motnjami, slepe in slabovidne študente, študente z drugimi telesnimi motnjami ter na študente z več vrst motnjami.

- **Študenti s slušnimi in govornimi motnjami**

Študenti s slušnimi motnjami so gluhi in naglušni študenti, kjer je: naglušen študent tisti, ki je izgubil sluh od 40 do 80 decibelov (v nadaljnjem besedilu: db), s katerim je sporazumevanje nezanesljivo in je razvoj njegovega govora bistveno moten, gluhi študent pa je tisti, ki je izgubil sluh za več kot 80 db in je pogovorno sporazumevanje z njim nemogoče. Študenti z govornimi motnjami pa so tisti študenti, ki imajo težje organske ali psihoorgansko pogojene govorne in glasovne motnje, ki jim onemogočajo normalno govorno sporazumevanje in potrebujejo korekcijski postopek (Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (ZUOPP), 2000).

- **Slepi in slabovidni študenti**

Slepi študenti so tisti, ki imajo tudi po korekciji z lečo ostrino vida na boljšem očesu manjšo od 0,10 (10%), in študenti s centralnim vidom na boljšem očesu s korekcijsko lečo do 0,25 (25%), toda z zoženim vidnim poljem na 20 stopinj in manj. Slabovidni študent je tisti, ki ima tudi po korekciji z lečo ostrino vida na boljšem očesu manjšo od 0,4 (40%). K slabovidnim štejemo tudi študenta, ki ima sicer po korekciji z lečo ostrino vida na boljšem očesu večjo kot 0,4, vendar je pričakovati, da se mu bo vid poslabšal (Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (ZUOPP), 2000).

- **Študenti z drugimi telesnimi motnjami**

Po Pravilniku so študenti z drugimi telesnimi motnjami študenti s takimi okvarami in deformacijami ali gibalnimi motnjami, ki jim onemogočajo, da bi se izobraževali skupaj z zdravimi študenti (Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in

mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (ZUOPP), 2000).

- **Študenti z več vrst motnjami**

Študenti, ki imajo hkrati dve ali več motenj iz omenjenega Pravilnika, se razvrščajo glede na motnjo, ki v pedagoškem in socialnem smislu predstavlja največjo oviro pri njihovem usposabljanju (Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (ZUOPP), 2000).

3. PROBLEMATIKA IN POMOČ ŠTUDENTOM Z MOTNJAMI V TELESNEM RAZVOJU

Problematika invalidnih študentov je zelo raznolika. Ne razlikuje se zgolj po posamezni vrsti invalidnosti, pač pa tudi po stopnjah posamezne invalidnosti. Zato v nadaljevanju podajam problematiko za različne skupine invalidnosti ter pomoči, ki se je študentje poslužujejo. Študentje z več vrst motnjami se srečujejo s kombinacijo v nadaljevanju opisanih problematik prav tako pa se poslužujejo različne kombinacije pomoči, kot jih navajam v tem poglavju.

V tem poglavju pa podajam tudi poročilo s sestanka s študenti z motnjami v telesnem razvoju, kjer sem dobil dodatne informacije o težavah, s katerimi se srečujejo študentje invalidi na naši fakulteti in opis projekta »Prijazna univerza«, h kateremu je Ekonomska fakulteta pristopila z namenom zagotoviti invalidom boljšo dostopnost fakultete. Lažje spremljanje študijskega procesa pa bi lahko študentom invalidom olajšali tudi s pomočjo informacijsko komunikacijske tehnologije (IKT), v nadaljevanju zato podajam opis obstoječih projektov, s pomočjo katerih bi invalidom lahko olajšali spremljanje študijskega procesa. Zelo pereča problematika invalidnih oseb pa je zaposlovanje. Na koncu tega poglavja prilagam pravni okvir in opis novosti na področju zaposlovanja invalidov.

3.1. PROBLEMATIKA IN POMOČ ŠTUDENTOM S SLUŠNIMI IN GOVORNIMI MOTNJAMI

- **Problematika študentov s slušnimi in govornimi motnjami**

Študentje s slušnimi in govornimi motnjami imajo veliko težav s pridobivanjem in podajanjem informacij. Zaradi tega dejstva težje sledijo predavanjem in si ne morejo pripraviti dobrih zapiskov. Prav tako je oteženo osvajanje nove terminologije. Poleg naštetega potrebujejo zaradi počasnejšega pridobivanja informacij daljše časovno obdobje za izpolnitev zahtevanih nalog, saj je sprejemanje informacij z branjem veliko počasnejše od verbalnega komuniciranja (University College Cork, 2004). Težave pri komuniciranju z drugimi se pojavijo tudi zaradi tona, načina ali celo nezmožnosti govora. Prav tako velja motnja sluha in govora za »nevidno« motnjo, kar pomeni, da jo okolica takoj ne zazna. To lahko povzroči dodatne neprijetnosti. Pridobivanje in podajanje informacij je zelo odvisno od stopnje slušne oziroma govorne prizadetosti ter od obdobja pridobitve te motnje, lastnega sprejemanja svoje deformacije, sposobnosti živeti s slušnimi in/ali govornimi motnjami, usposobljenosti, izobrazbene ravni in kulture okolja. Osebe s slušnimi in govornimi motnjami se medsebojno sporazumevajo z znakovnim jezikom, informacije iz okolja pa najlažje sprejemajo s pomočjo tolmača ali prilagojene tehnologije.

- **Pomoč študentom s slušnimi in govornimi motnjami**

- **Tehnologija**

Za študenta je zelo pomembno, da je predavatelj (profesor, asistent ali demonstrator) seznanjen s študentovo invalidnostjo in z uporabo načina oz. tehnologije za lažje komuniciranje in sledenje predavanjem. Različni slušno moteni študentje bodo uporabljali različne tehnologije oz. njihovo kombinacijo (Sevčnikar Huskič, 2004):

- uporaba diaproyektorjev oz. prosojnic zelo lepo zaokroža celoten potek predavanja in predstavi novo terminologijo,
- slušni aparat (in drugi sistemi za ojačevanje zvoka) v kombinaciji z indukcijsko zanko lahko študentom s slušnimi motnjami omogočijo normalno spremljanje predavanj,
- naprave, opremljene z vidnim ali vibrajočim signalom,
- posneta predavanja na video zapis s podnapisi oz. z dodatnim videoposnetkom tolmača,
- uporaba računalnika s prilagojeno programsko (sistem za izničevanje hrupa – neke vrste digitalen zapis zvoka) in strojno opremo (infrardeča povezava),
- posebni videorekorderji, ki pretvarjajo glas v njim razumljivo pisavo,

- tekstovni telefon za gluhe (Minicom)
 - ojačevalci zvoka na telefonu,
 - drugo.
- **Komunikacija**
- Študenti s slušnimi in govornimi motnjami različno dobro uporabljajo pogovorni jezik. Njihova kakovost uporabe pogovornega jezika je odvisna od starosti, ko so oglušeli, stopnje slušne prizadetosti, izobrazbenega (šolanje v specializiranih ustanovah: osnovna, srednja šola) in kulturnega zaledja. Osebe, ki so oglušele pred svojim 7-im letom starosti, oz. so se gluhe že rodile, imajo več težav pri uporabi pogovornega jezika. Ti dejavniki vplivajo na razlike med slušno prizadetimi, njihovim govorjenjem, slovnico, skladnjo in tvorjenjem stavkov. Prav zaradi teh dejstev pa imajo ti študentje navadno več težav pri osvajanju nove terminologije. Slušno prizadeti bodo zato na predavanjih (vajah, seminarjih in izpitih) zveneli drugače, kar pa nikakor ne odseva študentovega akademskega znanja in njihovih sposobnosti. Prav tako je potrebna določena potrpežljivost pri razumevanju njihovega govorjenja. Komunikacija s slušno prizadetim lahko poteka na naslednje načine oz. kombinacijo le-teh (University College Cork, 2004):
- sposobnost branja z ustnic;
 - pri tem pa je potrebno govoriti počasno in razločno,
 - takšno sporazumevanje je onemogočeno, če je govornik obrnjen stran od prejemnika – slušno prizadetega študenta,
 - prav tako je sporazumevanje oteženo, če je govornik postavljen pred okno ali močan šop svetlobe,
 - včasih je potrebno ponavljanje ali parafraziranje novih terminov,
 - zelo dobrodošla je tudi mimika obraza in govorica telesa.
 - preko tolmača
 - tolmač dela po standardiziranih znakih in postopku,
 - pri nagovarjanju slušno prizadete osebe je pomembno, da se ne govori s tolmačem o tej osebi (v 3. osebi) pač pa s študentom preko tolmača (torej v 1. osebi),
 - govorjenje je lahko čisto vsakdanje, saj bo tolmač ustavil pogovor ob nerazumevanju določenega termina ali sestavka,
 - prav tako lahko tolmač zaprosi za dodatno razlago, zaradi jasnejšega podajanja nadaljnjih informacij,
 - zaradi velike koncentracije tolmača pri prevajanju, je čas omejen,
 - priporočljivo pa je tudi (zlasti zaradi nove terminologije), da tolmač prejme določene zapiske, vprašanja ali navodila vnaprej.
 - s pomočjo znakovnega jezika in
 - s pomočjo prej omenjene tehnologije.

– **Študij**

Zaradi individualne slušne in/ali govorne motnje posameznega študenta in njegove osebnosti, je takšnemu študentu potrebno omogočiti, v sodelovanju z referatom, posebno prilagojen študijski program. Pri tem gre predvsem za dogovore med študentom, referatom in s profesorji o (University College Cork, 2004):

- dovoljenju za uporabo različnih tehnologij oz. dogovor o načinu sprejemanja informacij (tudi govorilne ure),
- zagotavljanje zapiskov in kopij prosojnic vnaprej (namenjeno le invalidom, zloraba te pravice pa se sankcionira z odvzemom le-te),
- načinih sodelovanja na predavanjih (vajah in seminarjih), različnih načinih preverjanja znanja (možnosti pisnega preverjanja znanja pri ustnih izpitih) in opravljanju ostalih obveznosti,
- kraju pisanja izpita,
- daljših časovnih rokih;
 - tako za izdelavo posameznih seminarjev ipd., kot tudi
 - pri pisanju izpita.
- razumevanje profesorjev in asistentov, saj je lahko pri nekaterih slušno prizadetih študentih pismenost slabša kot pri ostalih študentih,
- tutorski pomoči (možnost do brezplačnih inštrukcij) in
- pomoči tolmača.

– **Splošni bonton**

- govoriti počasno in razločno,
- branje z ustnic je lahko onemogočeno, če je govornik obrnjen stran od prejemnika – slušno prizadetega študenta ali če je govornik postavljen pred okno ali močan šop svetlobe,
- zelo neetično je dajanje opazk na račun takšne osebe v njegovi prisotnosti.

3.2. PROBLEMATIKA IN POMOČ SLEPIM IN SLABOVIDNIM ŠTUDENTOM

• Problematika slepih in slabovidnih študentov

Slepi in slabovidni študentje imajo težave s pridobivanjem, podajanjem in arhiviranjem informacij. Zaradi nezmožnosti spremljanja vizualnega medija si težko predstavljajo problematiko, ki je dodatno pojasnjena z grafi, računalniškimi izpiski ipd. Prav tako potrebujejo zaradi nezmožnosti branja in pisanja daljše časovno obdobje za izpolnitev študijskih zahtev. Pri tej skupini študentov se lahko pojavi občutek izoliranosti in stres zaradi nezmožnosti lociranja informacij in posledično tudi pogosta

izguba orientacije. Pri verbalni komunikaciji se lahko ob neprepoznavanju glasu ali zvoka pojavijo dodatne težave. Za razliko od študentov s slušnimi motnjami, ki se v okolje lažje vklopijo, če se je motnja pojavila v kasnejšem obdobju, je pri slepih študentih ravno obratno, saj so ti študenti obiskovali tečaje Braillove pisave in orientacijske pohode. Prav tako je vključevanje v okolje odvisno od stopnje slabovidnosti, lastnega sprejemanja deformacije, usposobljenosti, izobrazbene ravni in kulture okolja. Slepe in slabovidne osebe se orientirajo s pomočjo palice ali službenega psa, informacije sprejemajo s pomočjo verbalnega komuniciranja, Braillove pisave, povečevalnega stekla in druge prilagojene tehnologije (University College Cork, 2004).

- **Pomoč slepim in slabovidnim študentom**

- **Tehnologija**

Zaradi uporabe različne tehnologije za lažje komuniciranje in spremljanje študijskega procesa je tudi pri tej skupini študentov zelo pomembna seznanjenost profesorjev z njeno uporabo. Zelo priporočljivo je, da predavatelj prebere vse informacije, zapisane na vizualnem mediju (brez avdio spremljave). Različni slepi ali slabovidni študentje bodo uporabljali različne tehnologije oz. njihovo kombinacijo (Sevčnikar Huskič, 2004):

- prilagojeni učbeniki (dostop teksta v Braillovi pisavi ali zvočni zapis),
- posneta predavanja na avdio zapis (diktafon),
- uporaba računalnika s prilagojeno programsko (program za povečevanje besedila na zaslonu, možnost direktnega prepisa v Braillovo pisavo, avdio komunikacija z računalnikom – program Govorec – sintetizator govora) ali strojno opremo (prilagojena tipkovnica z Braillovimi znaki ali elektronski pisalni stroj v Braillovi pisavi - Elotype, Braillova vrstica, optični čitalnik, lupa ali elektronsko povečalo, povečan barvni zaslon, multimedijska oprema, govoreči kalkulator),
- optakon, teleskopska očala,....

Za študenta pa bi bilo zelo dobrodošla tudi organizacija treninga uporabe prilagojene tehnologije in Braillove pisave v sodelovanju z Zavodom za slepo in slabovidno mladino.

- **Mobilnost in orientacijska predstavitvev**

Slepemu oz. slabovidnemu študentu je potrebno omogočiti čim lažji dostop do prostorov Ekonomske fakultete. Pri tem mu fakulteta lahko pomaga z (University College Cork, 2004):

- treningom orientacije v sodelovanju z Zavodom za slepo in slabovidno mladino

- pohod po fakulteti in predstavitev osebja (referat, knjižnica,...)
 - pogovor z vodjo referata in priprava prilagojenega programa študija
 - označevanje poti (talne oznake z zelo kontrastno barvo oz. rahle izbokline) ter prepoved odlaganja stvari in zadrževanja oseb na teh poteh
 - dovoljenje o uporabi službenega psa,
 - pomoč oz. vodenje študenta po fakulteti (študenta je potrebno vprašati, ali potrebuje spremstvo, mu ob njegovi pritrditvi ponuditi roko, katere pa se bo oprijel v nadlahti),
 - parkirni prostor čim bližje službeni poti za spremljevalca slepega ali slabovidnega študenta,
 - nakupom prenosnega računalnika s programom »Govorec« in povečevalnim steklom za zahteve posameznih predmetov, kjer je obiskovanje računalniških vaj obvezno.
- **Študij**
- Zaradi različne stopnje slabovidnosti posameznega študenta in njegove osebnosti, je takšnemu študentu potrebno omogočiti, v sodelovanju z referatom, posebno prilagojen študijski program. Pri tem gre predvsem za dogovore med študentom, referatom in s profesorji o (University College Cork, 2004):
- dovoljenju za uporabo različnih tehnologij oz. dogovor o načinu sprejemanja informacij (tudi govorilne ure),
 - načinih sodelovanja na predavanjih (vajah in seminarjih), različnih načinih preverjanja znanja (možnosti ustnega odgovarjanja na izpite oz. tisti del izpita, kjer je to mogoče, izpiti zapisati z večjim fontom, Braillova pisava, uporaba barv in/ali različne tehnologije) in opravljanju ostalih obveznosti,
 - kraju pisanja izpita,
 - daljših časovnih rokih;
 - tako za izdelavo posameznih seminarjev ipd., kot tudi
 - pri pisanju izpita
 - tutorstvo (možnost do brezplačnih inštrukcij),
 - volonterstvo (pisanje zapiskov, branje vprašanj in za pisanje odgovorov na izpitne pole,...)
- **Splošni bonton**
- Slepim oz. slabovidnim študentom se vsakič predstavite, če vas ne prepozna po glasu,
 - seznanite svoj prihod in odhod od prisotnosti take osebe,
 - slepemu študentu ponuditi spremstvo (ob privolitvi mu ponuditi roko),
 - ne se pačiti, šepetati ali s kakršno koli mimiko ali akrobacijo zasmehovati takšnega študenta.

3.3. PROBLEMATIKA IN POMOČ ŠTUDENTOM Z DRUGIMI TELESNIMI MOTNJAMI

- **Problematika študentov z drugimi telesnimi motnjami**

Fizične ovire so glavne težave študentov z drugimi telesnimi motnjami. Pridobivanje informacij je različno težko pri vsakem posamezniku in njegovi stopnji in vrsti fizične omejenosti ali prizadetosti. Pri študentih z deformacijami ali amputacijami zgornjih okončin pride to težav pri pisanju zapiskov. Prav tako se pojavijo pri študentih s poškodbami hrbtenice težave pri daljšem spremljanju predavanj. Ti študenti potrebujejo počitek ali pomoč pri ponovni namestitvi. Gibalno ovirani študenti si pomagajo z invalidskim vozičkom, različnimi rampami, dvigali in prilagojeno tehnologijo (University College Cork, 2004).

- **Pomoč študentom z drugimi telesnimi motnjami**

- **Tehnologija**

Uporaba različnih pripomočkov in tudi tehnologije je nujno potrebna za spremljanje študijskega procesa in mobilnost te skupine študentov, zato je seznanjenost zaposlenih z njihovo uporabo zelo pomembna. Študenti s telesnimi motnjami uporabljajo različne tehnologije oz. njihovo kombinacijo (Sevčnikar Huskič, 2004):

- Tehnologija za premagovanje fizičnih ovir;
 - voziček (navadni, električni),
 - dvigalo (navadno, z rampo)
- posneta predavanja (predvsem za tiste študente, ki ne morejo priti do fakultete oz. ne morejo dalj časa preživeti v predavalnici),
- dovoljenje za uporabo diktafona (ali drugega načina avdio zapisa) za študente, ki imajo omejeno gibljivost rok,
- uporaba računalnika s prilagojeno programsko (programi za prepoznavanje govora) ali strojno opremo (prilagojena tipkovnica in/ali miška, lepljive tipke, povečane tipke, tipkovnica na ekranu – on-screen keyboard),
- prilagodljivo pohištvo (miza, stol).

- **Mobilnost**

Študentu s fizično nefunkcionalnostjo je potrebno omogočiti čim lažji dostop do prostorov Ekonomske fakultete. Pri tem mu fakulteta lahko pomaga z (University College Cork, 2004):

- postavitev ramp, kjer se manjše višinske razlike premagujejo s stopnico ali stopnicami,

- postavitvijo dvigala (navadnega ali z rampo), kjer je mogoče večje višinske razlike (nadstropja) premagovati le s pomočjo stopnic,
 - parkirno mesto za študenta invalida, ki ustreza standardom parkirnega mesta za invalide in je čim najbližje najlažjemu dostopu v poslopje fakultete,
 - nakupom prenosnega računalnika za zahteve posameznih predmetov, kjer je obiskovanje računalniških vaj obvezno.
- **Študij**
- Zaradi specifične fizične invalidnosti posameznega študenta in njegove osebnosti, je takšnemu študentu potrebno omogočiti, v sodelovanju z referatom, posebno prilagojen študijski program. Pri tem gre predvsem za dogovore med študentom, referatom in s profesorji o (University College Cork, 2004):
- Organizacija predavanj (vaj, seminarjev) v študentu invalidu dostopnim predavalnicam, zato tudi dovoljenje za prehod med različnimi skupinami,
 - rezervirano mesto za študenta invalida v predavalnicah,
 - dovoljenje za dodatni/e odmor/e, če se mora tak študent razgibati ali mora vzeti zdravilo,
 - dovoljenje za uporabo različnih tehnologij oz. dogovor o načinu sprejemanja informacij (tudi govorilne ure),
 - zagotavljanje zapiskov in kopij prosojnic vnaprej (namenjeno le invalidom, zloraba te pravice pa se sankcionira z odvzemom le-te),
 - načinih sodelovanja na predavanjih (vajah in seminarjih), njihovi prisotnosti, različnih načinih preverjanja znanja (ustno preverjanje, v izrednih rokih) in opravljanju ostalih obveznosti,
 - kraju pisanja izpita,
 - daljših časovnih rokih;
 - tako za izdelavo posameznih seminarjev ipd., kot tudi
 - pri pisanju izpita.
 - tutorstvo (možnost do brezplačnih inštrukcij),
 - volonterstvo (študent invalid si lahko omisli pomočnika, ki pa se aktivno ne vključuje v študij tega študenta).
- **Splošni bonton**
- Pustiti rezervirana parkirna mesta nezasedena,
 - prav tako pustiti prosto mesto v predavalnici, namenjeno študentu invalidu,
 - študentu invalidu ponuditi pomoč pri premagovanju fizičnih ovir.

3.4. PROBLEMATIKA IN POMOČ ŠTUDENTOM Z VEČ VRST MOTNJAMI

Ti študentje se srečujejo s kombinacijo zgoraj omenjenih problematik, prav tako pa se poslužujejo različne kombinacije pomoči, kot sem jih navedel v tem poglavju.

3.5. PROBLEMATIKA ŠTUDENTOV INVALIDOV NA EKONOMSKI FAKULTETI

Na Ekonomski fakulteti smo 19. februarja 2004 organizirali sestanek s študenti z motnjami v telesnem razvoju. Študenti – invalidi so pozdravili prizadevanja za izboljšavo študijskih pogojev, prav tako pa so trenutne študijske pogoje in sodelovanje z referatom ocenili kot zelo dobre. Kljub vsemu pa je v posameznih primerih prihajalo do težav, ki so bile posledica študentove invalidnosti in nefleksibilnosti posameznih profesorjev in asistentov pri tej problematiki.

- **Klančine**

Študentje so med drugim grajali postavljene klančine v atriju in klančini za dostop do atrija. Klančine v atriju so prestrme in prekratke. Obstaja velika nevarnost, da se študent na tej klančini prevrne. Klančini za dostop do atrija pa so prestrme, kar pomeni, da študent – invalid na vozičku zelo težko sam pride po teh klančinah navzgor. Pri tem pa je treba poudariti, da imajo nekateri študentje na vozičku poleg poškodovanih spodnjih udov omejeno gibljivost tudi v zgornjih udih. Rešitev je predelava klančin v atriju v daljše in bolj položne, klančine dostopa v atrij pa bi lahko rešili z dvigalom ali izdelavo pomične rampe.

- **Računalnica**

Poleg omenjenih fizičnih ovir študentom delajo preglavice tudi obiskovanje (obveznih) računalniških vaj. Računalnica je v 2. nadstropju, do katerega pa ti študentje nimajo dostopa. Nekatere študente je nemogoče nesti po stopnicah (električni voziček lahko tehta tudi 250kg, poleg teže študenta; prav tako pa je potrebno študentom, ki imajo poškodovano hrbtenico pri zgornjih vretencih, nenehno popravljati položaj sedenja), drugi pa le težko zaupajo neznancu, da ga bo varno prenesel v višje nadstropje. Prav tako noben računalnik ni prilagojen za slepe oz. slabovidne študente. Študentje so predlagali različne načine rešitve te problematike. Poleg že prej predlaganega dvigala so predlagali še nakup prenosnega računalnika, prilagojenega študentom invalidom (drugačna tipkovnica, program »Govorec« ali povečevalno steklo za slabovidne študente in druga strojna oz. programska oprema), na katerem bi lahko ali preko videokonference ali s pomočjo mentorstva asistentov uspešno opravili tudi z računalniškimi vajami.

- **Prosta mesta v predavalnicah**

Pomanjkljivost na naši fakulteti je tudi način gradnje predavalnic. Večina teh študentov še ni videla Lila oz. Plave dvorane, so pa opazili pri Mali in Veliki dvorani ter pri večini ostalih predavalnic, da imajo le-te fiksne stole. Tako študent invalid težko pride do prostega mesta, kjer bi lahko delal zapiske ali celo opravljaj izpit. Pri opravljanju izpita so vsi študentje najraje v zadnjih klopeh, ki pa so edine dostopne za študenta na vozičku. Naj pri tem še omenim zaključek študija s podelitvijo diplom, ki se vsakemu študentu vtisne v spomin. Veliki večini študentov podelitev diplom predstavlja lepo izkušnjo, študenti invalidi, ki razdalje premagujejo na invalidskem vozičku, pa zaradi fizičnih ovir takšne izkušnje ne morejo biti deležni. Rešitev te problematike je zelo enostavna – odstranitev para stolov v zadnji vrsti v Veliki in Mali dvorani ter dodatna miza ali odstranitev stolov v ostalih predavalnicah, v Veliki dvorani, kjer potekajo podelitve, pa izdelava klančine.

- **Prehod med vajami**

Študentje so predlagali tudi možnost prehoda med posameznimi vajami. To bi jim bilo v pomoč zlasti v primeru, kjer imajo mentorja (prijatelja, ki mu pomaga) v drugi skupini.

- **Ažurirane spletne strani**

Opazili so tudi, da se spletne strani posameznih predmetov sproti ne ažurirajo in nudijo premalo informacij. Tako so ti študentje na spletnih straneh spregledali razpis predroka, napisana je nepopolna literatura (brez prosojnic) oz. premalo podatkov o dodatni literaturi, premalo informacij o delu pri posameznih predmetih (obveznost obiskovanja vaj, dodatnih točk, točk pri seminarških nalogah ipd.) ter prepozna izdaja urnika (gluhi študentje si morajo vsaj teden vnaprej rezervirati tolmača). Vse, kar je na oglasnih deskah, naj bi bilo tudi na spletni strani.

- **Mentorstvo**

Zelo so študentje – invalidi pohvalili prizadevanja za vzpostavitev dejavnosti pomoči tem študentom in vzpostavitvi sistema mentorstev na naši fakulteti.

Na koncu sestanka so se študentje strinjali s predlaganimi spremembami in izrazili upanje po čim hitrejši uresničitvi le-teh.

3.6. PROJEKT »PRIJAZNA UNIVERZA«

Društvo študentov invalidov Slovenije (DŠIS) je nevladna nepridobitna organizacija, ki se zavzema za izboljšanje študijskih pogojev in enakopravno vključenost študentov invalidov v študijske procese. DŠIS izvaja različne projekte pomoči, med katerimi pa je pred začetkom evropskega leta invalidov 2003 (ELI) predstavilo tudi projekt z naslovom Prijazna univerza. Projekt vključuje popolno prilagoditev vseh fakultet za gibalno ovirane, slepe in slabovidne, gluhe ter naglušne študente.

Projekt (Prijazna univerza, 2004) poteka v naslednjih fazah:

1. Ekipa strokovnih sodelavcev DŠIS, v kateri so arhitekti in predstavniki invalidov, pregleda poslopja fakultet in izdelala strokovno študijo prilagoditev z oceno potrebnih finančnih sredstev.
2. Javna predstavitev rezultatov raziskave in predlaganih rešitev.
3. Zbiranje finančnih sredstev in realizacija predlaganih rešitev.
4. Svečana predaja namembnosti.

V DŠIS so pripravili Analizo arhitekturne prilagojenosti fakultet, visokošolskih zavodov in drugih obštudijskih objektov Univerze v Ljubljani (Analiza arhitekturne prilagojenosti fakultet, visokošolskih zavodov in drugih obštudijskih objektov Univerze v Ljubljani, 2004), v katero je bila vključena tudi Ekonomska fakulteta. V to analizo so vključili ocenjevanje prilagojenosti vhoda, dostopa do predavalnic in sanitarije za študente invalide. Po ocenah DŠIS je na fakulteti primerno urejen vhod in dostop do predavalnic v pritličju, neurejene pa so sanitarije in dostop do predavalnic in ostalih prostorov fakultete (čitalnica, računalnica, mednarodna pisarna, kabineti profesorjev, ipd.) v višjih nadstropjih.

Odgovorni na fakulteti so zato Ekonomsko fakulteto priključili k projektu Prijazne univerze (Prijazna univerza, 2004). Zaradi dejstva, da gre za največjo slovensko fakulteto, je bila le-ta tudi prva pregledana (29. oktobra 2002). Novembra istega leta je že bila izdelana strokovna študija prilagoditve s finančno konstrukcijo, 3. decembra pa so javno predstavili rezultate raziskave in podali predlagane rešitve v Idejnem projektu odpravljanja arhitekturnih ovir pri Ekonomski fakulteti v Ljubljani.

V projektu (Planinc, 2002, str. 1-5) je predstavljena ureditev prostorov z izdelavo klančin, dvizhnih ramp, dvigala in ostale prilagojene infrastrukture z oceno stroškov. Izmed predlaganih rešitev pa je do sedaj rešena problematika parkiranja za študente invalide, izgradnja dveh sanitarij za invalide in izdelava ramp za nemoten prehod gibalno oviranih v atriju. Gibalno ovirani imajo tako nemoten dostop do vseh pritličnih in skozi garažo tudi do kletnih prostorov Ekonomske fakultete.

3.7. MULTIMEDIJSKI PROJEKTI

Tehnološki razvoj je v zadnjem času bistveno spremenil način življenja. Ni se spremenil samo način dela, ampak tudi način učenja. S prodorom informacijske in telekomunikacijske tehnologije v vse pore družbe, mnogo pridobijo tudi invalidi. Učenje na daljavo je včasih edina možna pot do pridobivanja izobrazbe za invalide, ki živijo v odročnih območjih, ki zaradi kakršnih koli razlogov ne morejo zapuščati doma ali poskušajo kombinirati študij z drugimi dejavnostmi. Študenti lahko danes preko različnih sistemov e-izobraževanja dostopajo do učne snovi, predstavljene v multimedijški obliki (VISIOCOM Video Supported online communities, 2004). Uporaba najsodobnejših tehnologij bi lahko veliko pripomogla k reševanju problematike študentov invalidov. Ob tem pa se pojavi težava dostopa do izobraževalnih tehnologij in zahteve po dodatnem izobraževanju in usposabljanju profesorjev za delo s potrebno tehnologijo. Z multimedijško podprtim študijskim procesom bi mnogo pripomogli k izboljšanju študijskega procesa invalidov.

Pri študentih invalidih pa se na tej stopnji pojavijo še dodatne težave uporabe tehnologije. Podporna tehnologija je torej vsaka naprava ali tehnika, ki služi invalidu kot pomoč za lažjo premostitev vsakdanjih težav, ki so posledica njihove motnje, okvare ali prizadetosti (Debevc Matjaž et al., 2003b, str. 38). Tako so lahko vsebine predstavljene v elektronski obliki slepim nedostopne, če jih ni mogoče prevesti v Braillovo pisavo, oziroma jih programi za branje besedila ne zaznajo, gluhih so nerazumljive video vsebine brez podnapisov, prav tako pa je neuporabna strojna oprema, s katero ni mogoče upravljati z invalidskega vozička osebam z drugimi telesnimi motnjami (Burgstahler, 2003, str. 2). Za uporabo podporne tehnologije se lahko invalidi usposobijo s pomočjo literature ali v različnih društvih, priporočljivi pa so treningi uporabe podporne tehnologije, kot jih poznajo v Ameriki. Na Univerzi v Washingtonu so predstavili projekt DO-IT. Gre za dvotedenski tečaj usposabljanja za uporabo podporne tehnologije, seznanjanje z Braillovo pisavo in orientacijski pohod po prostorih različnih fakultet (Germain, 1994, str. 18).

Oblikovanje interaktivnega multimedijškega učnega gradiva ima vrsto prednosti za študenta:

- študent ima možnost, da študira takrat ko ima čas,
- študira lahko doma, v knjižnici, učnem centru ali delovnem mestu,
- sam določa tempo študija,
- način študija in preverjanja znanja,
- ima na voljo bolj kvalitetno študijsko gradivo ter
- ima možnost izbire najustreznejšega medija.

Interaktivno medijsko učno gradivo za e-učenje ima v primerjavi s tiskanim učbenikom vse prednosti, ki jih omogoča informacijska komunikacijska tehnologija. Razen tekstovnega dela lahko zajema (Debevc et al., 2003a, str. 8-9):

- avdio zapis,
- video posnetke,
- računalniške animacije in simulacije ter
- interaktivnost, ki omogoča takojšnjo povratno informacijo pri vajah in testih.

- **Poizkusi vzpostavitve multimedijskega sistema za študente študija na daljavo na Ekonomski fakulteti**

Na Ekonomski fakulteti so v referatu za študij na daljavo in v sodelovanju z Laboratorijem za telekomunikacije (LTFE) na Fakulteti za elektrotehniko v Ljubljani že predstavili poskusno verzijo vzpostavitve takšnega načina spremljanja predavanj. Na pobudo referata za študij na daljavo naj bi vsak profesor pripravil povzetek vseh predavanj posameznega predmeta, ki bi jih nato predstavil pred kamero. Tako bi lahko študentom ponudili zvočno in slikovno posneta predavanja s sinhronizacijo in PowerPoint prosojnicami.

- **Spletna izobraževalna televizija SiTV**

V izobraževalnih in gospodarskih krogih se je rodila iniciativa za projekt produkcije kakovostnih izobraževalnih video vsebin in njihova integracija v sisteme e-izobraževanja. Pilotski projekt je zaživel spomladi leta 2002, ko je bil prvič uradno predstavljen na prireditvi Teleinfos. Začetni pobudniki so bili Laboratorij za telekomunikacije Fakultete za elektrotehniko v Ljubljani (LTFE), Iskratel, Siol, RTV Slovenija in Založba Mladinska knjiga. Cilji projekta so:

- izobraževanje in polnjenje zbirke izobraževalnih video vsebin,
- vzpodbujanje slovenske izobraževalne video produkcije tako na osnovnih in srednjih šolah, kot tudi v profesionalnih produkcijskih hišah,
- dostop do izobraževalnih video vsebin za vse učeče in integracija v sisteme e-izobraževanja,
- povezava šolskih produkcijskih skupin in javna objava njihovih prispevkov,
- vzpostavitev spletnega portala SiTV kot stične točke med ustvarjalci in gledalci izobraževalnih video vsebin, izobraževanje mladih za življenje v informacijski družbi.

Stičišče med ustvarjalci in uporabniki izobraževalnih vsebin je torej preko spletnega portala SiTV, ki je sestavljen iz spletnega strežnika (www), strežnika za strujanje v realnem času (streaming server) in datotečnega strežnika (ftp). Produkcija

izobraževalnih vsebin in oprema za produkcijo (digitalne video kamere in osebni računalniki z dodatno strojno opremo za video montažo) je prepuščena posamezni šoli, ki na datotečni strežnik dostavlja datoteke z izobraževalno vsebino. Te vsebine so v uredništvu SiTV pregledane, v kolikor pa so tako vsebinsko kot tudi tehnično primerne, objavljene na spletnem portalu. Za pregled vsebin je potreben dostop do interneta s hitrostjo vsaj 128kbit/s, preko ISDN ali ADSL priključka in preko operacijskega sistema Windows Media 7 (ali novejši) (Eljon et al., 2002, str. 489-492).

Vsebinski koncept je usmerjen predvsem v izobraževalne vsebine, vendar pa je dovolj prostora tudi za zabavne oddaje, ki dodatno prispevajo k promociji SiTV. Zabavne oddaje pripravljajo učenci sami, s tem pa se ti učenci seznanjajo s tehniko snemanja, filmske montaže in uporabo sodobne informacijske in telekomunikacijske tehnologije (Eljon et al., 2002, str. 489-492).

- **Projekti multimedijske podpore na Univerzi v Mariboru**

Na Univerzi v Mariboru že od leta 1999 pripravljajo različne projekte uvajanja informacijsko komunikacijske tehnologije (IKT) v študijski proces za študente s posebnimi potrebami. Njihov poudarek je bil predvsem na skupini študentov s slušnimi motnjami, trenutno pa se dogovarjajo za sodelovanje s slepimi in slabovidnimi. V sodelovanju Fakultete za elektrotehniko, računalništvo in informatiko in Pedagoške fakultete so uspešno predstavili projekte Visiocom, Bitema in Invatech (Debevc, 2003, str. 562-569). Multimedijsko središče na Univerzi v Mariboru skušajo vzpostaviti v sodelovanju z lokalno televizijsko postajo Tele 59 - RTS v okviru komunikacijske skupine Spem. Študentom po celi Sloveniji bi bila predavanja dostopna preko televizije ali interneta v neposrednem prenosu, študenti pa bi imeli na voljo tudi posneta predavanja. V ta namen nameravajo vzpostaviti univerzitetni multimedijski portal, čigar signal naj bi bil dostopen preko medrežja ali kabelskih operaterjev (Rak, 2004, str. 4).

- a) **Visiocom**

Projekt Phare Access VISIOCOM – Video Supported Online Communities (VISIOCOM Video Supported online communities, 2004) je sofinancirala Evropska komisija v okviru programa Phare Access. Namenjen je predvsem invalidnim učencem, dijakom, študentom in institucijam za izobraževanje in integracijo gluhih in težje naglušnih ter gibalno motenih. Ciljna populacija lahko s pomočjo kvalitetne video podprte računalniške opreme z možnostjo za dostop do informacijskih in komunikacijskih možnosti med uporabniki sistema spremlja in pridobiva informacije na njim prijazen oz. prilagojen način. Za uporabo sistema so predstavili tudi multimedijsko oblikovana navodila v tiskani verziji, na CD-ju in DVD-ju. Prav tako so organizirana usposabljanju tutorjev za multipliciranje in

posredovanje znanja na področju uporabe video podprtih tehnologij tako za druge učitelje, kot tudi za učence, invalide. Namesto klasične videokonference so uporabniki dobili na voljo inovativno spletno videokonferenco in spletno podatkovno povezovanje. V ta namen pa se bo oblikovalo tudi manjše omrežje za video podprto spletno komunikacijo.

b) Bitema

Cilj projekta Socrates Grundtvig BITEMA – Bilingual Teaching Materials For The Deaf By Means Of ICT (BITEMA Project Home Page, 2004) je razviti izboljšane metode izobraževanja za gluhe in težje naglušne, ki so zaradi slabe usposobljenosti in izobrazbene ravni težje zaposljivi. Tudi ta projekt je bil sofinanciran s strani Evropske komisije v okviru programa Socrates. Ciljna skupina so osebe s slušnimi motnjami med 18. in 40. letom starosti. Z izkoriščanjem prednosti informacijsko komunikacijske tehnologije je možno študijski proces narediti dostopnejši za ciljno skupino. Predavateljem je omogočeno, da s pomočjo novo razvitega računalniškega orodja EMT (educational management tool) preko spleta predstavijo svoje delo v pisani obliki in z znakovnim jezikom s pomočjo 3D animacijske podpore, video podpore, videophonom, net-chatom ipd. Prav tako razvijajo nove pedagoške metode, da bodo lahko predavatelji slušno motenim predstavili pravilne informacije – enake kot ostalim.

c) Invatech

Izobraževanje z informacijsko in komunikacijsko tehnologijo (IKT) na vseh nivojih izobraževanja kaže na razvojne spremembe v šolstvu, vendar pa je implementacija računalniške tehnologije v izobraževalni in družbeni proces, zaradi pomanjkanja znanja in veščin za uporabo sodobne računalniške tehnologije v izobraževalnih institucijah za osebe s posebnimi potrebami, zelo težaven proces. Prav tako se kažejo pomanjkljivosti pri stalni strokovni podpori in pomoči vsem uporabnikom novih tehnologij. Zato so na Univerzi v Mariboru pripravili dvoletni projekt z naslovom Poučevanje in učenje s sodobnimi tehnologijami za osebe s posebnimi potrebami (gluhi in naglušni) (INVATECH Projekt, 2004). Cilj projekta je analizirati, oblikovati in definirati dejavnosti za potrebe razvoja izobraževanja s pomočjo IKT za osebe s posebnimi potrebami ter didaktična in tehnološka priprava izobraževalnih institucij in pedagogov v slovenskem prostoru. V ta namen se poslužujejo tudi rezultatov projekta Visiocom in Bitema, ki sta jim omogočila rešitev problema uporabe tehnologij in usposabljanje tutorjev. Dejavnosti so podprte s strani Urada republike Slovenije za invalide in bolnike. Projekt naj bi predstavljal tudi uvod v splošni nacionalni program razvoja e-izobraževanja za osebe s posebnimi potrebami v Sloveniji.

d) Broadcast News za slovenski jezik

Baza Broadcast News (Sistemi govorne tehnologije v telekomunikacijah, 2004, str. 1-12) je baza izgovorjav, ki vsebuje posnetke televizijskih in radijskih oddaj z namenom razvoja sistemov razpoznavanja tekočega in pogovornega govora z velikim slovarjem besed ter za veliko število aplikacij. V Sloveniji bazo Broadcast News razvijata Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko v Mariboru in Radiotelevizija Slovenija, na podlagi katere skupno razvijata tudi sisteme razpoznavanja tekočega in pogovornega govora za slovenski jezik. Razpoznavanje tekočega govora je zahtevnejše od razpoznavanja izoliranih besed, kjer gre za razpoznavanje z velikim slovarjem besed. Pri razpoznavanju slovenskega govora pa je zaradi pregibnosti govora glede na velikost slovarja strojno razpoznavanje jezika mnogo zahtevnejše. Zaradi omenjenega dejstva je za slovenski jezik potreben približno desetkrat večji slovar kot na primer za angleški jezik, kar pa ima tudi vpliv na uspešnost in hitrost razpoznavanja govora. S pomočjo razvitih sistemov za razpoznavanje govora bi bil mogoč nadaljnji razvoj sistema za podnaslavljanje oddaj v živo, ki bi omogočal podnaslavljanje v realnem času.

3.8. ZAPOSLOVANJE INVALIDOV

Po leta 2002 opravljeni analizi, je bilo v Sloveniji 168.755 invalidov, kar pomeni 8,48% celotnega prebivalstva in 5,4% delavno aktivnega prebivalstva. Leta 1995 je znašal delež brezposelnih invalidov v Sloveniji le 5,7% v celotnem številu invalidov, nato pa se je ta delež naglo povečeval do konca leta 2001, ko se je zvišal na kar 17,9%. Leta 2002 pa so bile na podlagi sprememb Zakona o zaposlovanju iz evidence brezposelnih izključene tiste brezposelne osebe, ki aktivno ne iščejo zaposlitve oziroma niso zaposljive, zato je delež brezposelnih invalidov med vsemi invalidi konec leta 2002 znašal 14,5%. (Program pobude skupnosti EQUAL, 2004, str. 17).

Zaposlovanje invalida je lahko povezano z dodatnimi stroški prilagoditve delovnega mesta in pričakovane manjše učinkovitosti. Podjetja kljub finančnim ugodnostim ob zaposlitvi invalidne osebe raje zaposlujejo neinvalidne osebe. Kljub temu pa obstajajo delovna mesta, za katere naj bi po projekcijah bilo v prihodnje večje povpraševanje po kadru in katera bi lahko zapolnili tudi invalidi. Na podlagi študije najhitreje rastočih zaposlitev v Ameriki od leta 1995 do leta 2005, ki so jo pripravili pri Bureau of Labour Statistics, so podali napoved za prihodnje obdobje (Kissane, 1997, str. 183-185). Po tej napovedi, naj bi delovna mesta systemskega analitika, inženirja računalništva, psihologa ipd. v prihodnosti predstavljala možnost zaposlitve tudi za invalida.

Razvoj tehnologije omogoča razvoj novih možnosti za izobraževanje študentov invalidov in s tem boljše možnosti za njihovo zaposlitev, vendar pa obstaja tudi druga plat. Po tej plati lahko pride zaradi hitrega razvoja tehnologije do vse večje avtomatizacije in mehanizacije procesov dela, s tem pa do nadomeščanja delovne sile s stroji, roboti in drugo mehanizacijo. Pri tem pa so delovna mesta invalidov bolj ogrožena, saj je večina invalidov zaposlenih na takšnih delovnih mestih, ki ne zahtevajo vseh senzornih človekovih sposobnosti in njihovega simultane delovanja, pač pa na manj zahtevnih delovnih mestih, za katere je lažje najti zamenjavo. Takšen primer navaja tudi Tanja Buzan (Buzan, 2004, str. 27) v svojem diplomskem delu, kjer lahko slepo osebo zaposleno kot telefonist v podjetju s kataloško prodajo, zelo hitro nadomesti popolnoma avtomatizirana telefonska tajnica.

Skrb za študenta zato ne sme biti osredotočena le na čas študija, pač pa predvsem v skrb za njegovo zaposlitev. Ker gre zlasti pri študentih z motnjami v telesnem razvoju za zelo težaven proces, je v tej točki smiselno podati zakonsko podlago zaposlovanja invalidov ter pregledati Nacionalni program na področju zaposlovanja, Aktivno politiko zaposlovanja, s poudarkom na zaposlovanju invalidov ter novosti na področju zaposlovanja invalidov.

- **Zakonska podlaga**

Področje zaposlovanja invalidov urejajo naslednji zakoni (Buzan, 2004, str. 20):

- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 20/2004, 54/2004 (56/2004, 62/2004, 63/2004 - popr.)),
- Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 42/2002) in
- Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Uradni list SRS, št. 18/1976).

- **Nacionalni program Republike Slovenije**

Center Republike Slovenije je v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve na predlogu strategije gospodarskega razvoja Republike Slovenije in skupni oceni srednjeročnih prioritarnih nalog na področju zaposlovanja predstavila Nacionalni program zaposlovanja na temelju zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. V program so vključili tudi podlago za reševanje problematike zaposlovanja ciljnih skupin brezposelnih s specifičnimi problemi. V tej skupini so tudi invalidi. Za uresničevanje tega cilja bi bilo potrebno razviti posebne programe za zagotavljanje socialne vključenosti za prizadete skupine prebivalstva.

V odstavku, kjer so v Nacionalnem programu podani prednostni ukrepi za doseganje strateških ciljev do leta 2006, je med ključnimi usmeritvami in ukrepi tudi zagotovitev

enake dostopnosti do trga dela (Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006 (NPZapos), 2001). Za pospeševanje vključevanja invalidnih oseb na trg dela se bodo razvijali naslednji ukrepi:

- uvajanje sodobne metodologije ugotavljanja sposobnosti oz. invalidnosti,,
- razvoj standardov za varno in zdravo delo z namenom preprečevanja invalidnosti,
- zagotovitev pravočasnega in kvalitetnega usposabljanja vseh invalidov,
- uvajanje kvotnega sistema vključevanja invalidov v vse programe usposabljanja in zaposlovanja in v ukrepe aktivne politike zaposlovanja,
- oblikovanje in izvajanje posebnih programov in akcije popularizacije načela integracije na vse nivoje izobraževanja in usposabljanja invalidov,
- razvoj instrumentov, ki bodo spodbujali solidarnostne pristope delodajalcev do tržno manj zanimivih kategorij oseb s prizadetostmi,
- uvajanje novih podpornih, zavarovanih delovnih mest oziroma delovnih organizacij, namenjenih predvsem tistim, ki ne dosegajo polovičnega učinka,
- eksperimentalno izvajanje vmesnih oblik zaposlovanja za mejno populacijo invalidov, ki je sedaj vključena v varstveno delovne centre, po delovnih sposobnostih, kadar po sposobnostih za skrb o samem sebi ne potrebuje izrazite varstvene dejavnosti teh centrov,
- razvoj novih oblik usposabljanja za delo,
- razvoj novih oblik svetovalne, strokovne oziroma finančne pomoči delodajalcem, ki zaposlujejo večje število invalidov ter potrebujejo posebne kadre za delo z njimi,
- nadaljevanje spodbujanja delovanja in razvoja invalidskih podjetij.

• **Aktivna politika zaposlovanja**

V razvitih deželah je model aktivne politike zaposlovanja v rabi že dalj časa. Aktivna politika se je po vsej verjetnosti uveljavila v šestdesetih letih, zato da zaradi zmanjšanega agregatnega povpraševanja in pospešenega prestrukturiranja gospodarstva ne bi prišlo do stopnjevanja brezposelnosti. Aktivna politika je torej posledica želj za izboljšanje delovanja trga delovne sile (Buzan, 2004, str. 27).

Aktivna politika zaposlovanja je sklop ukrepov namenjenih vzpodbujanju brezposelnih k aktivnejšemu iskanju zaposlitve. Vlada Republike Slovenije za posamezno koledarsko ali plansko obdobje sprejme ukrepe aktivne politike zaposlovanja. Ukrepe aktivne politike zaposlovanja lahko strnem v tri sklope:

- ukrepi za reguliranje ponudbe delovne sile (strukturna brezposelnost),

- ukrepi za reguliranje povpraševanja po delovni sili (brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja) in
- ukrepi za usklajevanje med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili (frikcijska brezposelnost).

Te ukrepe izvajajo Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, pooblašene organizacije oz. delodajalci, skladi dela in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Programi pa niso usmerjeni v pospeševanje zaposlovanja brezposelnih oseb, temveč tudi v aktivno sodelovanje pri prestrukturiranju podjetij in reševanju presežne delovne sile, deloma pa so usmerjeni tudi na razvoj zaposlitvene sposobnosti šolajoče se mladine, kot preventivni ukrep za preprečevanje brezposelnosti (Gradivo za strokovne izpite, 2003, str. 120-137). Programi aktivne politike zaposlovanja so namenjeni štirim večjim ciljnim skupinam:

- brezposelnim osebam,
- presežnim delavcem v času odpovednega roka,
- zaposlenim v podjetjih in
- delodajalcem.

• **Novosti na področju zaposlovanja invalidov – Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov**

Junija leta 2004 so invalidi dobili nov Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. Zakon prinaša novosti tako za brezposelne invalide, kot tudi za že zaposlene invalide in delodajalce. Po novem bodo morali delodajalci zaposlovati določeno število invalidov glede na odstotek od števila zaposlenih, ki se bo gibal med 2 in 6 odstotkov in bo določen naknadno (Gačeša, 2004, str. 2). Zakon je bil objavljen v Uradnem listu RS št 63 dne 10.6.2004. Novi Zakon je nadomestil do sedaj veljavni Zakon o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb ter temelji na načelih:

- nediskriminacije in pozitivnih ukrepov za izenačevanje možnosti invalidov,
- poudarjanju sposobnosti invalidov in ne invalidnosti,
- poudarjanju individualnih razlik,
- enakovredni udeležbi invalidov na trgu dela pri zagotavljanju možnosti v običajnem delovnem okolju,
- ustvarjanju družbe za vse,
- socialnem partnerstvu in
- kontinuiranosti rehabilitacijske obravnave

Pravice po tem zakonu uveljavljajo invalidi, ki so pridobili status po tem zakonu in drugih predpisih. Osnovo za ugotavljanje invalidnosti po tem zakonu daje Mednarodna klasifikacija funkcioniranja, manjzmožnosti in zdravja (ICF).

Z novim zakonom (Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI), 2004) se odpirajo in sistemsko urejajo nove možnosti zaposlovanja invalidov v obliki podpornega, zaščitnega in kvotnega zaposlovanja.

a) Podporno zaposlovanje

Podporno zaposlovanje je model storitev, ki omogočajo invalidom usposabljanje in zaposlovanje na odprtem trgu delovne sile (Uršič, 2004, str. 123). Za model je značilno posredovanje trenerja dela ali specialista na področju zaposlovanja, ki invalidu skuša najti primerno zaposlitev, ga usposablja na delovnem mestu in mu zagotavlja določeno podporo. Strokovna podpora delodajalcu in delovnemu okolju pa se zagotavlja prvenstveno s seznanjanjem z invalidnostjo, njenimi posledicami in vplivi delovnega okolja na invalidnost ter svetovanjem o optimalnih možnostih prilagoditve delovnega okolja. Glede na oceno doseganja delovnih rezultatov je invalid v podporni zaposlitvi lahko upravičen do subvencije plače, v višini od 5 do 30% izhodiščne plače tarifnega razreda delovnega mesta zaposlenega invalida po veljavni kolektivni pogodbi oziroma minimalne plače, če je ta višja.

b) Zaščitno zaposlovanje

Zaščitno zaposlovanje je zaposlitev invalida na delovnem mestu v delovnem okolju, prilagojenem delovnim sposobnostim invalida in potrebam invalida, ki ni zaposljiv na običajnem delovnem mestu (Sevčnikar Huskič, 2004). Zaščiteno delovno mesto se lahko invalidu zagotavlja v zaposlitvenem centru ali pri drugih delodajalcih, če izpolnjujejo zakonsko določene pogoje. Prav tako se za zaščitno zaposlitev lahko šteje tudi opravljanje dela invalida na domu. Delodajalec običajno delovno mesto delavca-neinvalida razdeli na več funkcionalno povezanih delovnih mest, ki predstavljajo zaščitena delovna mesta za invalide. Invalid, ki ima sklenjeno pogodbo o zaposlitvi na zaščitenem delovnem mestu, ima skladno s predlogom zakona tudi pravico do subvencije plače, skupni prejemki iz naslova delovnega razmerja pa ne smejo presegati z zakonom določene minimalne plače.

c) Kvotni režim zaposlovanja invalidov

Največja novost novega zakona je kvotni režim zaposlovanja invalidov, ki pomeni obvezno zaposlovanje določenega števila invalidov ali sklepanja poslovnih pogodb v predpisani višini ali pa plačevanje prispevkov za namene pospeševanja zaposlovanja invalidov v Sklad za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov (Sevčnikar Huskič, 2004). Višino kvote bo določila Vlada Republike Slovenije na predlog Ekonomsko socialnega sveta. Po tej uredbi bo moralo imeti vsako podjetje z več kot 20 zaposlenimi med svojimi zaposlenimi tudi določeno število invalidov. Najvišja predvidena kvota bo 6% od skupnega števila zaposlenih delavcev in najnižja 1%. V kvoto se všttevajo vsi invalidi, ki jim je bil z odločbo priznan status invalida in invalidi, ki imajo trajne posledice telesne ali duševne

okvare ali bolezni in imajo zato bistveno manjše možnosti, da se zaposlijo ali ohranijo zaposlitev ali v zaposlitvi napredujejo ter imajo sklenjeno pogodbo o zaposlitvi za najmanj 20 ur tedensko. Na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve pa pripravljajo ustanovitveni akt Sklada za zaposlovanje invalidov. Ta sklad bo subvencioniral plače invalidom, stroške prilagoditve delovnega mesta, storitev v podpornem zaposlovanju in druge finančne spodbude namenjene zaposlovanju invalidov (Gačeša, 2004a, str. 2).

V tujini imajo delodajalci zakonsko obvezo zaposlovanja določene kvote invalidov med vsemi zaposlenimi, ki se nanašajo tako na javni, kot tudi na zasebni sektor. Tako so kvote v nekaterih Evropskih državah določene v višini 7% v Italiji, 6% v Franciji, 5% v Nemčiji, 4% v Avstriji in 2% v Španiji (Predlog zakona o zaposlitveni rehabilitaciji, 2004).

4. PREDLOG VZPOSTAVITVE SISTEMA POMOČI ŠTUDENTOM INVALIDOM NA EKONOMSKI FAKULTETI

Na Ekonomski fakulteti imajo invalidi določene posebne pravice glede študijskega procesa in opravljanja izpitov, vendar pa bi bilo potrebno njihovo problematiko sistemsko urediti, zato podajam predlog vzpostavitve sistema pomoči študentom invalidom, ki sem ga razdelil v tri večje sklope:

- vzpostavitev dejavnosti pomoči v CERŠ-u,
- vzpostavitev multimedijskega portala za lažje spremljanje pedagoškega procesa
- odprava fizičnih ovir

4.1. VZPOSTAVITEV DEJAVNOSTI POMOČI V CERŠ-U:

Namen Centra za svetovanje in razvoj študentov (CERŠ) je razvijanje svojih dejavnosti, ki bodo prispevale k boljšem študijskem uspehu študentov in delovnemu uspehu diplomantov Ekonomske fakultete, k lažji poti diplomantov Ekonomske fakultete do zaposlitve in hkrati lažji poti podjetij do dobrih kadrov z ekonomsko/poslovno izobrazbo (Spletna stran CERŠ, 2004). Ker je pot do boljšega delovnega uspeha in zaposlitve za študente s posebnimi potrebami še toliko težja, ima CERŠ pri zasledovanju svojega osnovnega namena pri teh študentih še toliko večji pomen.

Cilj dejavnosti pomoči študentom s posebnimi potrebami je:

- spodbujati sposobnosti študentov s posebnimi potrebami, da sledijo izbranemu študijskemu programu do diplome in naprej na podiplomskem študiju in za njegovo zaposlitev;

- vključevanje študentov s posebnimi potrebami na vse ravni študijskega življenja;
- vzpodbujanje ozaveščenosti o pravicah in potrebah oseb s posebnimi potrebami na univerzi in v širši družbi.

Dejavnost pomoči v okviru CERŠ-a bi predstavljala za študente s posebnimi potrebami točko, kjer bi lahko začeli z reševanjem individualne problematike. Na začetku študijskega leta bi bilo potrebno za vsakega študenta s posebnimi potrebami na podlagi posebnih zahtev in prošnje za odobritev statusa za študijsko leto ter v sodelovanju z referatom pripraviti individualni program načina študija, ki ga odobri Komisija za študijske zadeve. V Združenih državah Amerike so individualni programi za študente s posebnimi potrebami obvezni za vse javne šole, ki sprejemajo invalide ter jim nudijo prilagojen način izobraževanja in drugo, njim prilagojeno pomoč. Individualni izobraževalni program je sestavljen za vsakega učenca invalida posebej na podlagi edinstvenih motenj (Küpper, 2000). Namen takšnega programa je načrtati okvir pomoči za študenta s posebnimi potrebami in določiti ukrepe, ki bodo zagotovili dostopnost in prilagojenost študijskega procesa študentu.

Individualni program je okvir pomoči, ki beleži rezultate medsebojnega dogovora med študentom, CERŠ-em (dejavnostjo pomoči študentom s posebnimi potrebami) in fakulteto (referatom). Program odraža individualne potrebe študenta s posebnimi potrebami in je odprt za spremembe glede na trenutne potrebe študenta.

Razdeljen je na štiri dele: osnovne informacije, učna pomoč in prilagoditev okolja, podporna tehnologija, izpitne prilagoditve.

a) Osnovne informacije

Prvi del vsebuje osnovne osebne podatke: ime in priimek študenta, vpisno številko, stalni in začasni naslov, telefon, elektronski naslov, način, program, smer ter letnik študija. Nato je navedena vrsta statusa in kratek opis le-tega.

b) Učna pomoč

V naslednjem delu so označene prilagoditve okolja in fizična pomoč, ki jo študent potrebuje, kot so uporaba ortopedskih pripomočkov, potreba po osebnem asistentu, prilagojen prevoz do fakultet, potreba po parkirnem prostoru za invalide na fakulteti, uporaba pripomočkov za povečavo, uporaba orientacijskih pripomočkov za slepe in slabovidne študente ter dovoljenje za dostop do multimedijskega portala.

c) Podporna tehnologija

Tretji del označuje prilagoditve pri študiju, kot so potreba po zapisovalcu predavanj, bralcu, zvočni zapis literature, kopije predavanj, tolmač za slovenski

znakovni jezik, fotokopiranje, literatura v Braillovi pisavi, povečave, potreba po inštrukcijah.

d) Izpitne prilagoditve

Nekateri študentje z motnjami v telesnem razvoju potrebujejo posebne prilagoditve za opravljanje izpitov, kot so: podaljšanje časa za opravljanje izpita, posebna izpitna soba, prilagojeno pohištvo, uporaba računalnika med izpitom, uporaba podporne tehnologije, narek odgovorov tretji osebi - zapisovalci, branje vprašanj iz izpitne pole s strani tretje osebe, uporaba tolmača pri ustnem zagovoru ipd. Pri opravljanju izpita pa se bodo nekateri študenti posluževali posebno prilagojenega računalnika in/ali softwera. Pred izpitom je zato potrebno predhodno zagotoviti potrebno tehnologijo, potrebno za opravljanje izpita.

Prav tako bi se ti študenti na CERŠ obrnili, ko bi se pojavila posebna težava, katere rešitev ne bi bila vpisana v splošnem programu prilagojenega študija ali bi bilo potrebno le-tega dopolniti. CERŠ bi s tem prevzel odgovornost vloge usmerjanja, svetovanja in informiranja teh študentov.

V CERŠ-u bi z namenom pomoči študentom s posebnimi potrebami vzpostavili oz. nadaljnje razvijali:

- zaposlitveno mrežo,
- študijsko svetovanje,
- poklicno svetovanje,
- SOS telefon,
- tutorstvo in
- spletno stran, prilagojeno uporabi študentom invalidom.

• Zaposlitvena mreža

V okviru CERŠ že deluje zaposlitvena mreža. CERŠ je prejel od Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve koncesijo za opravljanje dejavnosti posredovanja zaposlitve in dela ter zagotavljanja delovne sile (Koncesijska pogodba števil.: 453-02-0068/2003). Na podlagi koncesijske pogodbe lahko torej CERŠ posreduje prosta delovna mesta namenjena tudi invalidom. Študenti, ki so včlanjeni v bazo, prejemajo obvestila o prostih delovnih mestih, podjetjem pa je za plačilo na voljo objavljane oglase ter iskanje najprimernejšega kandidata po bazi življenjepisov. V bazi študentov je trenutno preko 6.500 študentov. V prihodnosti bi bilo potrebno vsem podjetjem, ki zaposlujejo invalide, oziroma iščejo kandidate za prosta delovna mesta, ki bi jih lahko zasedli tudi invalidi, posredovati možnost iskanja takšnega kadra tudi preko CERŠ-eve baze.

- **Študijsko svetovanje**

V času študija študenti poleg običajnih stisk, ki jih doživljajo zlasti v izpitnem obdobju, preživljajo še posebno stresna obdobja:

- v prvem letniku se pojavijo težave zaradi prilagoditve novemu načinu študija, tudi pri tistih, ki so bili v srednji šoli zelo uspešni,
- v času študija študenti vedno znova potrebujejo dodatne informacije, ki bi mu pomagale pri izbiri študijskega programa,
- nadalje se pojavijo nove težave, povezane z opravljanji izpitov in različnimi statusi (ponavljanje, evidenčni vpis, »pavzerji« ipd.),
- v absolventskem stažu se študentje začno zavedati novih težav, ki jih povzročajo skorajšnji vstop na trg delovne sile,
- poleg naštetega pa se študentje srečujejo še z drugimi vsakdanjimi življenjskimi težavami, kot je finančna stabilnost, odnosi s partnerji, starši, prijatelji,...

Reševanje naštetih problemov in prilagajanje novim situacijam jemlje veliko energije in časa, kar vpliva tudi na uspešnost študija. Študijsko svetovanje tako za študente predstavlja pomoč v stiski, iz katere se sami ne znajo rešiti, ob tem pa skuša vplivati na študentov osebni in strokovni razvoj oz. povečevanje njegove uspešnosti pri študiju.

V CERŠ-u v sodelovanju z referati na fakulteti študentu pomagajo predvsem z dodatnimi informacijami glede posameznih programov in študijskih obveznosti. Prav tako imajo študenti fakultete možnost obiska brezplačnih delavnic na temo osebnostnega razvoja (Iskanje življenjskega diamanta, Postavljanje meja v medsebojnih odnosih, Komunikacija in cilj dialoga, Kako premagati stres pred in med izpitom) in študijske učinkovitosti (Kako povečati osebno učinkovitost, Tečaj hitrega branja, Uspešna priprava in izdelava diplomskih del in zaključnih strokovnih nalog), ki prav tako pripomorejo k uspešnosti njihovega študija. V kolikor pa se pri študentu pojavijo težave psihološkega značaja ali duševne stiske, pa študentu dogovorijo individualni razgovor za strokovno svetovanje pri psihologinji. Prav tako se lahko študent najavi pri psihologinji v primeru, ko si želi osebnega testiranja (Spletna stran CERŠ, 2004).

- **Poklicno svetovanje**

V premagovanju ovir pri iskanju ustrezne zaposlitve že med študijem (priložnostna dela) in po končanem študiju je mnogo izzivov. Program poklicnega svetovanja spodbuja uspešen prehod od študija na trg delovne sile. V času samega študija raziskuje možnosti opravljanja dela preko študentskega servisa, prilagojenega glede na zmožnosti študenta. Študentu nudi svetovanje glede možnosti nadaljnjega izobraževanja in zaposlovanja. Vzpostavlja se sodelovanje z delodajalci, z namenom povečevanja osveščenosti o potencialih študentov invalidov kot bodočimi zaposlenimi ter seznanjanje z zakonskimi obveznostmi in ugodnostmi pri zaposlovanju invalidov. Med drugim pa tudi pomaga in svetuje študentom pri:

- seznanjanju z njihovimi pravicami,
- raziskavi trga dela,
- iskanju zaposlitve (prakse),
- nudi informacije o možnostih zaposlitve,
- pravnih vidikih zaposlovanja invalidov ipd.

Že v času študija so študentom na voljo v vsakem semestru brezplačne delavnice na temo zaposlitve (Kako poiskati zaposlitev, Kaj moram vedeti o pogodbi o zaposlitvi, Načrtovanje poklicne poti, Zakon o delavnih razmerjih, Kako napisati življenjepis in Manager as coach), ki dajejo študentom možnost, da se bolje pripravijo na iskanje prve zaposlitve (Spletna stran CERŠ, 2004). V kolikor pa bi študenti potrebovali individualni strokovni pogovor s psihologinjo, pa se nanj predhodno najavijo. Na individualnih srečanjih s psihologinjo skuša psihologinja od študenta doseči, da sam preko vprašalnikov in pogovora pride do zaključkov glede lastne kariere.

- **SOS skupina**

Študentom, ki se znajdejo v najtežavnejših situacijah, je potrebno ponuditi pomoč za hitrejše in uspešnejše reševanje stiske. Poleg svetovanja preko internetne strani in strokovnega svetovanja je potrebno študentu ponuditi tudi možnost za pogovor z vrstnikom, kateri pa mora biti za takšno svetovanje ustrezno usposobljen. Najprimernejša oblika za takšno svetovanje je SOS telefon. V Sloveniji že deluje nekaj takšnih telefonov, namenjenih predvsem ženskam in otrokom, žrtvam nasilja. SOS telefon na Ekonomski fakulteti bi vzpostavili v sodelovanju s psihologinjo, ki preko CERŠ-a že opravlja sodelovanje. Skupino svetovalcev pa bi sestavljali študenti Ekonomske fakultete, ki bi jih bilo potrebno dodatno usposobiti ter za takšno svetovanje že usposobljeni študenti Medicinske fakultete. Mentorstvo za te študente bi zaupali psihologinji.

Namen vzpostavitve SOS skupine je torej pomoč študentom, ki imajo težave psihološke narave in se lažje zaupajo vrstnikom ter tistim, ki si želijo anonimnosti. Vzpostavljanje takšnega načina svetovanja bi potekalo v več fazah:

- Zbiranje kandidatov za delo v skupini študentov-svetovalcev,
- Izbor študentov,
- Izobraževanje skupine in vzpostavitev dejavnosti ter poskusno svetovanje preko elektronske pošte,
- Nadgraditev komunikacije v svetovanje preko telefona, elektronske pošte in preko spletnega foruma ter tekoče usposabljanje.

• Tutorstvo

Kljub naštetim oblikam pomoči pa bi bila zelo dobrodošla tudi vzpostavitev sistema tutorstev. Tutorstvo v primarni obliki predstavlja medgeneracijsko pomoč v obliki svetovanja starejših kolegov mlajšim. Cilj tutorstva je, da motivirati študente za uspešen študij, jih seznaniti s pastmi in težavami, ki nastanejo v času študija, s študijskimi pogoji in njihovimi dolžnostmi. Tutorska pomoč zato študentom, ki se bodo te pomoči posluževali, predstavlja predvsem usmerjanje s strani starejših kolegov k boljšem študijskem uspehu in k lažjemu prehodu iz dijaškega v študentsko okolje. Tutorstvo na fakulteti bo brezplačno, izvajala pa ga bo skupina študentov - tutorjev na prostovoljni bazi. Študenti si bodo lahko tutorja poiskali preko spletnih strani, kjer bo objavljena baza tutorjev. Tutor bo lahko vsak študent vsaj 2. letnika, ki bo izrazil interes, da je pripravljen lastne izkušnje podajati mlajšim kolegom ter da je študentu ali skupini študentov, ki so pod njegovim tutorstvom na voljo vsaj enkrat na mesec. Njihov namen je izboljšati kvaliteto študija in vzpostaviti čim boljše medgeneracijske odnose, to pa bodo skušali doseči predvsem:

- s pomočjo brucem pri začetnih težavah, v okviru katere se bodo seznanili s posebnostmi in zahtevami študija,
- s pomočjo vsem ostalim študentom, ki se znajdejo v težavah povezanih s študijem oz. njihovim študentskim statusom,
- s svetovanjem glede primernih načinov študija (time management) ter
- s podajanjem lastnih izkušenj glede študentskega življenja.

Kljub prostovoljnemu udejstvovanju tutorjev pa ima tutorstvo tudi za tutorja nekatere prednosti, ki so bolj kot v Sloveniji zlasti cenjene v zahodnih državah:

- osebni razvoj in
- boljši kadrovski potencial,

Tutorstvo za študente invalide pa zahteva še nekatere druge naloge. Tutor študentu invalidu mora poleg prej omenjenih nalog pomagati tudi:

- s spremstvom (slepi, študenti s telesnimi motnjami),

- pri pisanju in pridobivanju zapiskov,
- z branjem zapiskov (za slepe študente, ki nimajo zapiskov v Braillovi pisavi),
- pri pisanju izpitov ter
- zlasti pri socializaciji študenta invalida.

Nekatere od opisanih nalog zahtevajo od tutorja poleg dodatnega usposabljanja tudi časovno večjo angažiranost, zato se naj bi tutorje študentom invalidom tudi plačevalo. Ti tutorji bodo plačani iz fonda, v katerem se bodo zbirala sredstva različnih organizacij, podjetij in fizičnih oseb.

- **Spletna stran**

Pomoč bi si lahko študentje invalidi poiskali tudi preko CERŠ-evih spletnih strani. Na CERŠ-evem portalu bi si lahko študentje poiskali ali nudili inštrukcije, poiskali tutorja, zapiske ter kontaktirali z SOS skupino. Spletna stran bi morala biti prilagojena za uporabo invalidom, zato je na tej stopnji nujno potrebno sodelovanje uporabnikov.

Vzpostavitev teh strani bi potekala v treh fazah:

V prvi fazi bi vzpostavili forum imaš-imam, ki bi bil izključno namenjen izmenjavi zapiskov, nujenju inštrukcij in tutorstev. Portal bi urejal administrator, ki bi skrbel za izločanje neprimerne vsebine ali vsebine, ki se ne tiče omenjene problematike.

V naslednji fazi bi že bila oblikovana baza zapiskov, baza inštruktorjev po posameznih predmetih in baza tutorjev, oblikovali pa bi tudi sistem komuniciranja z SOS skupino preko elektronske pošte. Baza inštruktorjev bi se sproti ažurirala. Študenti, ki bodo nudili inštrukcije in bodo želeli biti vpisani v bazi in s tem objavljeni na spletnih straneh, bodo morali pred začetkom vsakega semestra izraziti interes za takšno obliko objave.

V zadnji fazi pa bi bazo inštrukcij in bazo zapiskov prestavili na spletne strani posameznega predmeta. Na spletnih straneh CERŠ-a pa bi se ohranila le še baza tutorjev in možnost komuniciranja z SOS skupino preko elektronske pošte ali preko na novo vzpostavljenega foruma.

4.2. VZPOSTAVITEV MULTIMEDIJSKEGA PORTALA ZA LAŽJE SPREMLJANJE PEDAGOŠKEGA PROCESA

Multimedijsko podprta predavanja bi študentom invalidom omogočila veliko lažje spremljanje študijskega procesa. Dostop do multimedijskega portala bi imeli študenti z veljavnim statusom študenta invalida. S tem bi bilo študentom invalidom

omogočeno spremljanje študijskega procesa od doma ali iz lažje dostopnega in bolj udobnega mesta (kraja, prostora) ter v njim primerni obliki in terminu. Predavanja bi bila audio in video posneta s sinhronizacijo Powerpoint prosojnic ter podnapisi. Dostopna bi bila preko za ta namen vzpostavljenega spletnega portala z video podprto spletno komunikacijo.

Doc. dr. Matjaž Debevc (Debevc et al., 2003b, str. 26-30) takšen način spremljanja študijskega procesa imenuje študij na daljavo ter ga deli na tri modele:

- model neodvisnega učenja s podporo tutorjev,
- model neodvisnega učenja in
- model tehnološko podprtega učenja.

- **Model neodvisnega učenja s podporo tutorjev**

To je klasičen model študija na daljavo, kjer se študenti srečujejo v študijskih centrih po državi, v katerih so jim na voljo tutorji, na voljo pa imajo možnost uporabe videokonference z matično ustanovo. Učno gradivo lahko študentje dobijo v klasični obliki, na disketah ali CD-jih.

- **Model neodvisnega učenja**

Pri tem modelu ni študijskih centrov. Študenti se izobražujejo v domačem okolju ter prav tako prejmejo gradivo v klasični obliki, na disketah ali CD-jih. Bistvo tega modela pa so multimedijsko posneta predavanja. Prav tako tehnologija omogoča povezovanje študentov preko omrežja ter s fakultetnimi računalniškimi informacijskimi in izobraževalnimi sistemi. Za študente ta sistem pomeni prilagodljivost in lažjo strukturiranost lastnega časa.

- **Model tehnološko podprtega učenja**

Model tehnološko podprtega učenja pa poleg uporabe različnih medijev za gradiva ter multimedijsko podprtih predavanj študentom omogoča poleg individualnega učenja v domačem okolju tudi interaktivne telekomunikacijske tehnologije za skupni sestanek skupine. S tem je študentom omogočeno skupinsko delo.

Za Ekonomsko fakulteto je zaradi velikega števila predavanj in vaj priporočljiva avtomatizacija zajemanja in posredovanja vsebin. Pred samim predavanjem bi predavatelj prenesel na (obstoječi) računalnik prosojnice v PowerPoint formatu. Predavatelj bi imel na sebi (že obstoječi) mikrofona s senzorjem, kateremu bi sledila digitalna kamera. Digitalna kamera bi bila postavljena na aktivnem nosilcu, ki bi sledil gibanju predavatelja s pomočjo senzorja. Digitalni audio in video zapis bi se direktno prenašal v računalnik, sinhronizacijo PowerPoint prosojnic pa bi administriral

predavatelj s klikom na miško, namenjenemu študentom v predavalnici. Podnapisi bi se prav tako prenašali na računalnik v realnem času s pomočjo sistema za razpoznavanje jezika. Ob odmoru in ob zaključku predavanja bi predavatelj le zaprl PowerPoint, s tem pa bi se predavanje avtomatsko posnelo. Ob koncu predavanja ali ob koncu dneva, bi skrbnik posneta predavanja dostavljal na datotečni strežnik in naprej na spletne strani.

Vzpostavitev zgoraj opisanega sistema je zelo zahtevno, drago ter v očeh skeptikov skoraj nemogoče, vendar pa sem sam mnenja, da je vzpostavitev testnega sistema zelo verjetna v mejah sprejemljivih stroškov v obdobju manj kot enega leta. Na fakulteti namreč že obstaja določena infrastruktura, kot so osebni računalniki v predavalnicah ter mikrofoni. Kljub vsemu, bi bilo potrebno preveriti zmogljivost omenjenih računalnikov ter dodatno kupiti: digitalne kamere, senzorje, nosilce digitalnih kamer, vmesnike za računalnik ter ostalo strojno opremo za videomontažo, software za sinhronizacijo Powerpoint prosojnic, razpoznavanje govora, audio in video izpis ter izpis podnapisov. Iz napisanega je razvidno, da vzpostavitev sistema zahteva predvsem na začetku več sredstev, kasneje pa delovanje sistema ne povzroča veliko dodatnih stroškov, saj gre za skoraj popolnoma avtomatiziran proces. Zaradi dejstva, da sistemi za razpoznavanje govora za slovenski jezik še niso razviti za namene splošne uporabe, bi bilo potrebno podnapise v začetni fazi vnašati ročno. Sistem bi torej povzročal dodatne stroške v višini honorarja strojepisca, vzdrževalca sistema, amortizacije in porabljene električne energije.

Na Mariborski univerzi pripravljajo smernice in standarde, ki bi jih upoštevale izobraževalne institucije pri poučevanju z informacijsko komunikacijsko tehnologijo. Naša fakulteta bi lahko bila zelo primerna kot vzorčna ustanova, na kateri bi standarde v praksi tudi preizkusila. S tem bi se Ekonomska fakulteta priključila njihovem projektu Invatech, kar bi pomenilo možnost izkoriščanja know-how-a pri uporabi novih tehnologij, predvsem dosežkov projektov Visiocom in Bitema.

Priključitev projektu bi za fakulteto prav tako pomenila tudi določene finančne ugodnosti s strani Ministrstva za informacijsko družbo republike Slovenije in Ministrstva za šolstvo, znanost in šport republike Slovenije.

4.3. ODPRAVA FIZIČNIH OVIR

Na podlagi analize arhitekturne prilagojenosti fakultet, ki so jo pripravili na DŠIS v okviru projekta Prijazna univerza, je bilo ugotovljeno, da je Ekonomska fakulteta med slabše prilagojenimi fakultetami. Zaradi tega dejstva je nujna izdelava projekta odpravljanja arhitekturnih ovir.

Na fakulteti so študentom na vozičku dostopne vse predavalnice v kleti in pritličju, kljub temu pa že v teh predavalnicah niso prilagojena mesta za invalide. Prva težava so fiksirani stoli v nekaterih predavalnicah, zato študenti na invalidskih vozičkih le stežka najdejo primerno mesto. Za rešitev te težave je potrebna le odstranitev enega ali dveh fiksnih stolov iz teh predavalnic ali dodatna miza v omenjenih prostorih.

Največja težava pa je nedostopnost predavalnic v višjih nadstropjih, zato je nujno potrebna gradnja dvigala. Dvigalo s štirimi postajami bi bilo potrebno postaviti v zgradbi, kjer so predavalnice in kabineti, natančneje ob steno delovnih prostorov tehnične pomoči v kleti, CERŠ-a v pritličju, informacijske pomoči v prvem nadstropju in predavalnice P-230 v drugem nadstropju. Z izgradnjo dvigala bi bila rešena problematika dostopa študentov z motnjami v telesnem razvoju do predavalnic v višjih nadstropjih, predvsem do računalnice ter kabinetov profesorjev. Do Lila in Plave dvorane pa bi bilo potrebno še dodatno izgraditi rampo ali dvižno ploščad.

Prav tako je na fakulteti le dvoje sanitarij prilagojenih študentom z motnjami v telesnem razvoju. Potrebna bi bila izgraditev dodatnih sanitarij v kleti, ob izdelavi dvigala pa tudi v zgornjih nadstropjih fakultete.

V atriju so že izdelane klančine za prehod med stavbami Ekonomske fakultete, vendar pa-le te ne ustrezajo zahtevanim standardom. Klančine so namreč prekratke, preozke in s prevelikim naklonom. Potrebna bi bila adaptacija obstoječih klančin.

Nadaljnje bi bilo potrebno:

- popraviti oznake in napise na vratih ali ob vratih predavalnic, kabinetov, sanitarij in ostalih prostorov v Braillovi pisavi,
- narediti talne oznake pred vrati prostorov (hrapava oziroma reliefno označena površina v velikosti 1m², ki označuje prostor pred vrati, dovolj pa bi bila že preproga),
- narediti talne oznake od glavnih vhodnih vrat do stopnišča oz. dvigala (preproga ali sledilni trak),
- narediti oznake nadstropij na ograji stopnišča in pozivnih tipkah na bodočem dvigalo,
- pripraviti pri klopeh v učilnicah namenjenih študentom s posebnimi potrebami priklop za prenosni računalnik.

5. FINANCIRANJE PROJEKTA

Uvajanje sistema pomoči študentom s posebnimi potrebami, izgradnja premostitvenih objektov, vzpostavitev multimedijske infrastrukture in tehnologije zahteva od fakultete zelo velik finančni zalogaj. Zato so nujno potrebna sredstva različnih institucij. Pri tem imam v mislih predvsem sredstva Ministrstva za delo

družino in socialne zadeve, Ministrstva za šolstvo, znanost in šport, Ministrstva za informacijsko družbo, Univerze v Ljubljani, Mestne občine Ljubljana, Lions cluba, Rotary cluba in sredstva drugih pravnih in fizičnih oseb. Zaradi porabe sredstev za različne namene je potrebno opredeliti tudi načine pridobivanja teh sredstev.

5.1. FINANCIRANJE PREMOSTITVENIH OBJEKTOV

Največ finančnih sredstev zahteva investicija v izgradnjo premostitvenih objektov in sanitarij. Donacije različnih ustanov in posameznikov so lahko ena izmed primernejših oblik financiranja te investicije, saj za razliko od sponzorstva ne zahtevajo protiusluge v obliki promocije sponzorja. Sponzorstvo prav tako ni primerna oblika financiranja tega projekta, saj fakulteta nima urejenega pravilnika glede oglaševanja podjetij na fakulteti, prav tako pa tudi prostori na fakulteti niso namenjeni promocijam različnih podjetij.

Po ocenah Idejnega projekta odpravljanja arhitekturnih ovir pri Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani, kot primerljivega, bi takšna izdelava premostitvenih ovir stala med 15,000.000 in 20,000.000 SIT (Planinc, 2002, str. 1-5).

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani se je projekta izdelave dvižne ploščadi lotila v sodelovanju z DŠIS (Žižek, 2004, str. 6). Fakulteta namreč ni socialna ustanova, ki bi bila prvenstveno namenjena pomoči študentom invalidom, zato je bilo potrebno sodelovanje DŠIS-a, ki je projekt podprlo in plačalo preko fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij. Na Ekonomski fakulteti že sodelujemo z DŠIS, zato bi bilo lahko nadaljnje sodelovanje usmerjeno tudi v izgradnjo premostitvenih objektov.

5.2. FINANCIRANJE MULTIMEDIJSKO PODPRTIH PREDAVANJ

Fakulteta bi lahko nakup multimedijske infrastrukture in vzpostavitev multimedijsko podprtih predavanj financirala predvsem s pomočjo sredstev Evropskih skladov. Gre namreč za projekt, ki predstavlja novost za večino Evropskih držav. Za prejem sredstev za namene vzpostavitve takšnih pilotskih projektov, je le-tega potrebno predhodno prijaviti na enega izmed razpisov v okviru Phare, Leonardo, Socrates ipd. V kolikor je projekt izbran, je nadaljnje potrebno poiskati partnerje v Sloveniji in tujini, ki bi sodelovali pri razvoju novih tehnik pri načinu izobraževanju študentov invalidov.

Z željo uporabljati dosežke in izkušnje dosedanjih uspešno izvedenih (evropskih) projektov pa bi bila za fakulteto smotrna tudi priključitev projektu INVATECH, ki ga je prijavila Fakultete za elektrotehniko, računalništvo in informatiko (FERI), Univerze v Mariboru.

5.3. FINANCIRANJE DEJAVNOSTI POMOČI ŠTUDENTOM INVALIDOM

Ustanovitev fonda je eden izmed možnih načinov financiranja posameznih aktivnosti za pomoč študentom invalidom. Fundacijo ustanovijo fizične osebe z namenom pomoči študentom invalidom. Ustanova bi izvajala svoj namen tako, da bi s štipendiranjem in drugimi oblikami dotacij:

- pospeševala integracijo študentov invalidov,
- pospeševala razvoj dejavnosti pomoči študentom invalidom,
- omogočila študentom invalidom financiranje spremljevalcev, tutorjev, mentorjev, tolmačev in drugih oseb, ki bi jim pomagale pri lažjem spremljanju študijskega procesa,
- omogočila nakup tehnologije za spremljanje multimedijско podprtega študijskega procesa,
- omogočila nakup strokovne literature za izobraževanje profesorjev, sodelujočih zaposlenih in študentov s posebnimi potrebami za delo s potrebno tehnologijo,
- pospeševala druge aktivnosti, ki bi omogočale višjo raven in posodobitev študijskega in raziskovalnega procesa ter obštudijsko dejavnost povezano s problematiko študentov invalidov.

Ustanova bi zagotavljala izpolnjevanje namena zlasti s pridobivanjem sredstev donacij, pridobivanjem drugih daril ter podeljevanjem štipendij in pomoči v skladu z nameni iz tega poglavja. Premoženje bi pridobivala z ustanovitvenim premoženjem, z drugimi donacijami, s prihodki iz opravljanja dejavnosti in na druge načine. Prav tako lahko pridobiva tudi subvencije oziroma donacije državnih organov. Uprava fundacije bi vodila stalno evidenco o premoženju fundacije ter o štipendiranju posameznega študenta, za kar bi se vsakokrat sklenila pogodba.

5.4. FINANCIRANJE CELOTNEGA PROJEKTA S POMOČJO EVROPSKIH SKLADOV IN DRŽAVNEGA PRORAČUNA

Ekonomska fakulteta je v sodelovanju z DŠIS, Fakulteto za elektrotehniko, računalništvo in informatiko (FERI) Univerze v Mariboru, Zavodom Republike Slovenije za zaposlovanje in Alenko Klemenčič s.p., prijavila svoj projekt prilagoditve študija študentom invalidom z imenom »Enakovreden študij« na javni razpis pobude EQUAL (Javni razpis za financiranje razvojnih partnerstev pobude skupnosti EQUAL v Republiki Sloveniji, 2004, str. 1). Razpis EQUAL je namenjen financiranju razvojnih partnerstev z namenom:

- »iskanja možnosti za vključevanje prikrajšanih skupin v ukrepe in storitve institucij, ki delujejo na področju zaposlovanja in socialnega vključevanja,

- iskanja novih in učinkovitih politik in praks za reševanje težav, s katerimi se soočajo prikrajšane skupine na trgu dela,
- iskanja inovacije, ki bi se jo lahko vgradilo v politike in prakse, da bi bile prikrajšane skupine, politike, sektorji ali geografska območja širše pokrita kot doslej.«

Okvirna višina sredstev, namenjenih financiranju razvojnih partnerstev v okviru pobude EQUAL, znaša slabi 2 milijardi tolarjev, od tega četrtnina iz državnega proračuna, ostalo pa iz Evropskega socialnega sklada (Goljevšček, 2004, str. 28). Posamezno razvojno partnerstvo, ki bo izbrano na javnem razpisu, bo upravičeno do prejema največ 150 milijonov tolarjev, ki bodo izplačana na podlagi potrjenih mesečnih ali vsaj četrtnih poročil s priloženimi dokazili o plačilu (Javni razpis za financiranje razvojnih partnerstev pobude skupnosti EQUAL v Republiki Sloveniji, 2004, str. 3). Prejem sredstev iz pobude EQUAL bi fakulteti omogočil razvoj multimedijско podprtih predavanj, sistema tutorstev, SOS telefona ter poklicnega in študijskega svetovanja. S tem bi invalidom na fakulteti zelo olajšali način spremljanja študijskega procesa oziroma način pridobivanja zelene izobrazbe.

Projekt Enakovreden študij, ki ga je Ekonomska fakulteta prijavila v okviru pobude EQUAL, je bil konec oktobra 2004 tudi sprejet (Sklep št.: 66305-20/2004-1. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 28.10.2004). Iz sklada je fakulteta upravičena do dobrih 80 milijonov. S temi sredstvi bi lahko na fakulteti vzpostavili večino opisanih sistemov, ki bodo študentom invalidom v veliko pomoč pri pridobivanju izobrazbe in gradnji poklicne kariere.

5.5. TERMINSKI PLAN

Na fakulteti smo 1. junija 2004 organizirali posvet na temo prijaznejšega študija za študente invalide, kjer so se razkrila dejstva o praznih obljubah naše fakultete pri realizaciji dosedanjih projektov. Vodstvo fakultete je izrazilo željo, da bi projekt uspel in predlagalo izdelavo terminskega plana za realizacijo tega projekta z rokom realizacije posamezne dejavnosti, ki ga podajam v nadaljevanju:

- Priprava predloga prilagoditve študija študentom invalidom (do 1.1.2005),
- Odstranitev nekaj fiksnih stolov v predavalnicah s fiksnimi stoli (do 1.1.2005),
- Vzpostavitev dejavnosti pomoči študentom s posebnimi potrebami (do 1.1.2005),
- Prijava projekta za sofinanciranje stroškov izgradnje in popravila premostitvenih ovir (do 1.1.2005),
- Zbiranje ponudb za izgradnjo in popravilo klančin v atriju Ekonomske fakultete in ostalih arhitekturnih prilagoditev (do 1.2.2004),

- Vzpostavitev fundacije za financiranje direktne pomoči posameznih študentov s posebnimi potrebami (do 1.6.2005),
- Zbiranje ponudb za izdelavo dvigala in sanitarij (do 1.6.2005),
- Vzpostavitev sistema mentorstev (do 1.10.2005),
- Prijava projekta za sofinanciranje stroškov vzpostavitve multimedijske podpore predavanjem iz Evropskih skladov (do 1.10.2005),
- Vzpostavitev SOS skupine in SOS telefona (do 1.10.2005),
- Vzpostavitev pravnega sodelovanja (do 1.10.2005),
- Izgradnja in popravilo klančin v atriju Ekonomske fakultete (do 1.10.2005),
- Postavitev pripomočkov za lažjo dostopnost na fakulteto – talne oznake, oznake na stopnišču ipd. (do 1.10.2005),
- Nakup prilagojene tehnologije za študente s posebnimi potrebami – indukcijska zanka, prenosni računalnik s prilagojeno programsko in strojno opremo ipd. (do 1.10.2005),
- Zbiranje sredstev za vzpostavitev multimedijsko podprtih predavanj (do 1.10.2006),
- Izgradnja dvigala in sanitarij (do 1.10.2006),
- Opremljanje Velike, Male, Plave in Lila dvorane z multimedijsko tehnologijo (do 1.10.2006),
- Vzpostavitev multimedijsko podprtih predavanj (do 1.10.2006),
- Opremljanje ostalih predavalnic z multimedijsko tehnologijo (do 1.10.2008).

6. SKLEP

V diplomskem delu sem prikazal problematiko invalidov. Ugotovil sem, da je problematika zelo raznolika ter da obstajajo zakonsko predlagane rešitve njihove problematike. Prav tako obstajajo ugodnosti za študente invalide na Ekonomski fakulteti, vendar pa reševanje njihove problematike oziroma izvajanje dejavnosti pomoči študentom invalidom ni sistemsko urejeno. Tako sem na podlagi sestanka sklicanega s študenti invalidi na Ekonomski fakulteti, predstavniki različnih invalidnih društev ter predstavniki ministrstev ugotovil, da bi bilo potrebno v izobraževalnih institucijah dati več poudarka izobraževanju marginalne skupine invalidov.

Vzpostavitev dejavnosti pomoči študentom invalidom v okviru CERŠ-a bi sistemsko uredila način reševanja njihove problematike, s tem pa lažjo integracijo ter boljše možnosti za izobraževanje, posledično pa tudi višjo stopnjo izobrazbene ravni invalidov. To bi skušali doseči z različnimi moduli, kot so zaposlitvena mreža, študijsko in poklicno svetovanje, SOS telefon, tutorstvo in mreža inštrukcij. Dostop do navedenih modulov bi imeli študenti invalidi preko osebne kontakta ali preko prilagojenih spletnih strani.

Z namenom, da bi prav vsem študentom invalidom omogočili enako kvaliteto študija, pa bi v bližnji prihodnosti vpeljali tudi sistem multimedijske podpore predavanjem. S tem bi omogočili tem študentom spremljanje predavanj iz njim najbolj optimalnega kraja, ob njim najprimernejšem času ter njim prilagojenemu načinu. Predavanja bi namreč bila audio in video podprta s sinhronizacijo Powerpoint prosojnic in podnapisi.

Vzpostavitev celotnega sistema pa zahteva velik finančni zalogaj za Ekonomsko fakulteto, zato so podani tudi predlogi financiranja dejavnosti z vzpostavitvijo fonda, financiranje iz državnega proračuna ter iz Evropskih skladov. Predlog terminskega plana pokaže, da so nekatere rešitve rešljive v zelo kratkem času in z minimalnimi stroški, celotni predlagani sistem pa bi lahko na Ekonomski fakulteti vpeljali najkasneje do začetka študijskega leta 2008/2009.

7. LITERATURA

1. Burgstahler Sheryl: The Role Of Technology In Preparing Youth With Disabilities For Postsecondary Education And Employment. Journal of Special Education Technology, Las Vegas, 18(2003), 4, str. 28.
2. Buzan Tanja: Problematika zaposlovanja slepih in slabovidnih oseb. Diplomsko delo. Ljubljana : Fakulteta za socialno delo, 2004. 104 str.
3. Davidovič–Primožič Biserka et al.: Vodnik po pravicah invalidov. Ljubljana : Urad Republike Slovenije za informiranje, 2001. 182 str.
4. Debevc Matjaž et al.: Informacijska družba in izobraževanje gluhih in naglušnih. Organizacija, Kranj, 36 (2003), 8, str. 562-569.
5. Debevc Matjaž et al.: Načrtovanje in priprava učnih e-gradiv za izobraževanje gluhih in naglušnih. Maribor : Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko, 2003a. 44 str.
6. Debevc Matjaž et al.: Tehnologije za učenje in poučevanje oseb s posebnimi potrebami – gluhi in naglušni. Maribor : Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko, september 2003b. 133 str.
7. Denbo M Susan: Disability Lessons in Higher Education: Accommodating Learning-Disabled Students and Student-Athletes Under the Rehabilitation Act and The Americans with Disabilities Act. American Business Law Journal, Austin, 41(2003), 1, str. 145-203.
8. Eljon Matej et al.: Spletna izobraževalna televizija. Organizacija, Kranj, 35 (2003), 8, str. 489-492.
9. Gaćeša Jelena: Kvota invalidov za vsako panogo. Delo, Ljubljana, 19. julij 2004, str. 2.
10. Gaćeša Jelena: V zavodih in podjetjih se invalidov ne branijo. Delo, Ljubljana, 18. maj 2004a, str. 2.
11. Germain Ellen. Giving Disabled Kids a Start in Science. Technology Review, Cambridge, 97 (1994), 4, str. 18.
12. Goljevšček Katja: Zaposlitveni laboratorij. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 26. julij 2004, str. 28.
13. Kissane, Sharon F.: Career success for people with physical disabilities. Lincolnwood : VGM Career Horizons, 1997. 248 str.
14. Küpper Lisa: A Guide to the individualized education program. Jessup : U.S. Department of Education. 2000. [URL: <http://ww2.nekesc.org/ksde/ph01/discoveridea/topdocs/iep/IEP.html>], 18.10.2004.
15. Nedeljkovič Miroslav: Pravni vidiki zaposlovanja oseb z invalidnostjo. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 43 str.
16. Planinc Matjaž: Idejni projekt odpravljanja arhitekturnih ovir pri Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani. Ljubljana : Zveza paraplegikov Slovenije, 2002. 5 str.

17. Pumpernik Danilo: Invalidnost - od diskriminacije proti enakopravnosti. Zbornik Neodvisno življenje najtežje gibalno oviranih. Ljubljana : Inštitut RS za rehabilitacijo, 1997, str. 41-53.
18. Rak Peter: Mariborska univerza vzpostavlja multimedijско središče. Delo, Ljubljana, 16. januar 2004, str. 4.
19. Sevcnikar Huskič Natalija: Predlog nacionalnega programa za študente s posebnimi potrebami. [URL: http://www.dsis-drustvo.si/nacionalni_program.doc], 10.10.2004.
20. Uršič Cveto: Pravica do enakih možnosti in enake obravnave – usposabljanje in zaposlovanje invalidov v Evropski uniji in Sloveniji. Ljubljana : Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo, 2004. 197 str.
21. Žižek Katja: Stopnice so premagane. Delo, Ljubljana, 15. september 2004, str. 6.

8. VIRI

1. Analiza arhitekturne prilagojenosti fakultet, visokošolskih zavodov in drugih obštudijskih objektov Univerze v Ljubljani. [URL: http://www.dsis-drustvo.si/arhitekturna_prilagojenost.doc], 28.8.2004.
2. BITEMA Project Home Page. [URL: <http://www.bitema.uni-mb.si/>], 18.9.2004.
3. Dodelitev statusa kandidata s posebnimi potrebami za vpis v prvi letnik visokošolskega študija. Ljubljana : Univerza v Ljubljani, Sklep Komisije za prošnje in vprašanja v prijavnem postopku, 27.3.2004. 2 str.
4. Gradivo za strokovne izpite. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2003. 197 str.
5. INVATECH Projekt. [URL: <http://www.invatech.uni-mb.si/>], 17.9.2004.
6. Javni razpis za financiranje razvojnih partnerstev pobude skupnosti EQUAL v Republiki Sloveniji. [URL: http://www.gov.si/mddsz/pdf/jr_equal.pdf]; 7.9.2004.
7. Koncesijska pogodba št.: 453-02-0068/2003. Interni podatki Ekonomske fakultete, 2.10.2004.
8. Letno poročilo Zavoda RS za zaposlovanje 2003. [URL: <http://www.ess.gov.si/html/Predstavitev/LetnaPorocila/lp03/slovenija/Main.htm>], 18.9.2004.
9. Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006 (NPZapos) (Uradni list RS, št. 92/2001).
10. Posvet »Prijaznejši študij za študente s posebnimi potrebami«. [URL: http://www.invatech.uni-mb.si/Dokumenti/posvet_EF.htm], 17.9.2004.
11. Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (ZUOPP) (Uradni list RS, št. 54/2000).
12. Predlog zakona o zaposlitveni rehabilitaciji. [URL: http://www2.gov.si/zak/Pre_Zak.nsf/13245fa6a0f65c09c1256616002a408e/cd]

- [8bb8f31a4362c5c1256df3004a5606?OpenDocument](#)], 5.9.2004.
13. Prijazna univerza. [URL: <http://www.dsis-drustvo.si/prijazna.htm>], 28.8.2004.
 14. Program pobude skupnosti EQUAL. Ljubljana : Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2004. 97 str.
 15. Sistemi govorne tehnologije v telekomunikacijah. Maribor : Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko, 2004. 12 str.
 16. Sklep št.: 66305-20/2004-1. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 28.10.2004.
 17. Spletna stran CERŠ. [URL: <http://www.ef.uni-lj.si/enote/cers/studenti/home.asp>], 22.9.2004.
 18. University College Cork. [URL: <http://www.ucc.ie/>]; 17.8.2004.
 19. VISIOCOM Video Supported online communities. [URL: http://www.visiocom.uni-mb.si/slo/password_protected.htm], 16.9.2004.
 20. Zakon o delovnih razmerjih /ZDR/ (Uradni list RS, št. 42/2002).
 21. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju - uradno prečiščeno besedilo /ZPIZ-1-UPB2/ (Uradni list RS, št. 20/2004, 54/2004 (56/2004, 62/2004, 63/2004 - popr.)).
 22. Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI). (Uradni list RS, št. 63/2004).